БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ.
МАРТ
23
ЧЕТВЕРГ
№ 69 (8837).
Өртээ 2 көп.

Апрель 15 — коммунистиг субботник хүнү

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА УТКУШТУР

Чурттуң бүдүрүлгелери болгаш организациялары коммунистиг субботникке белеткенип турар. Тускай тургускан штабтар сорулгаларны, ажылдарның хемчээлдерин тодарадып, субботниктиң киржикчи бүрүзүнүң бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылын хандырарынче сагыш салып турар.

★ Рязаньның дарган-пресс заводу 50 муң рубльдиң продукциязын бүдүрүп, ажылдап алган акшазын беш чыл фондузунче шилчидер. Субботниктиң киржикчилери камнап алган материалдар болгаш чиг-эът-биле ажылдаар.

★ Новосибирскиниң чуртталга тудуг трезиниң 1500 тудугжузу чуртталга бажыңнарын, школаларны, магазиннерни тударынга ажылдаары-биле белеткенип турар. Кижи бүрүзү-ле ол хүн бүдүн чартыктан өрү нормазы күүседирин шиитпирлээн.

★ Калмык АССР-ниң найысылалы — Элистаның 2000 хире ажылчыннары ажыглалга кирер объектилерге ажылдаар.

★ Камчатканың балыкчылары субботник хүнүнде ажылдаан акшазын беш чыл фондузунче шилчидерин шиитпирлээн. Чурттуң эң-не чөөн чүгүнде Командор ортулуктарының тудугжулары Беринг ортулукта чаа суурнуң тудуунга ажылдаар.

★ Нахичеван АССР-ниң бүдүрүлгелери, заводтары, рудниктери, эргелелдери субботникте он-он муң рубльдиң янзы-бүрү продукциязын бүдүрерин планнаан.

(СЭТА-ның корр.).

ДЕПУТАТ БӨЛҮКТЕРИ

Советтер боттарының эрге-хүлээлгезин долузу-биле күүседип, экономиканы, культураны хөгжүдеринге дээштиг салдарны чедирер, чоннуң амыдырал хандырылгазының айтырыгларын кызымаккайы-биле шиитпирлээр ужурлуг дээрзин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринде айыткан.

Бо улуг сорулганы шиитпирлээр дээш, Советтерниң хөй талалыг ажылынга депутаттарны хаара тударынга чугула черни депутаттар бөлүктери ээлээр. Бистиң республикада район, хоорай, кодээ болгаш суур Советтериниң күүскомнарының тургусканы депутаттар бөлүктери сессияларның, күүскомнар хуралдарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле улуг ажылдарны кылып турар. Депутат бөлүктери боттарының ажылын депутат бөлүүнүң дугайында Дүрүмге дүүштүр боттандырып турар.

Бистиң республикада депутат бөлүктериниң хөй кезии соңгулда округтарынга депутаттарның ажылын идепкейжидеринге улуг идигни берип турар. Соңгукчулар-биле оларның харылзаазы быжыгып, ажылчы чоннарны хүлээп алыр ажылды, депутаттарның отчёттарын организастаары идепкейжээн. Республикада хөй-хөй депутат бөлүктери чагыглар күүселдезиниң, чаагайжыдылганың, уруглар-биле ажылдың, хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарының айтырыгларын чугаалажып көрүп, тодаргай хемчеглерни ап келген.

Чөөн-Хемчик районнуң Алдан-Маадыр кодээ Совединиң девискээринде турар Бора-Тайга, Ак-Даш суурларда депутат бөлүктериниң ажылы эки. «Алдан-Маадыр» совхозтуң экономиказын быжыглаарынга, янзы-бүрү шефтээшкиннерни чорударынга оларның киирген үлүү биче эвес. Бора-Тайга суурда В. Тойлуг-оол удуртукан 10 кижи составтыг депутат бөлүү Ортаа-Тал салбырында ферманы шефке алган. Мал кажааларының септелгезинче хөй-ниитини организастаан. Мал чемнериниң курлавырларын чайгы үеде тургускан. Ортумак школаның ажылынче сагыш салган. Оон септелгезин шефтээн. Бо суурда депутат бөлүү Советтиң үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин организастап турар. Чижээ, эрткен чазын чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга талазы-биле ап чорудар хемчеглерни кодээ Советтиң сессиязынга чугаалашкан турган. Оон соонда депутат бөлүүнүң кежигүннери округтарга хуралдарны эрттиргилээн. Ол сессияның шиитпирин чонга таныштыргаш, күүселдезин боттандырган. Воскресниктерни эрттиреринге депутаттар боттарының хууда үлегерин көргүскен. Суур чаагайжыдылгазын организастаан. Амгы үеде Бора-Тайга суур Чөөн-Хемчик районда чаагайжыттынган суурларның бирээзи.

Ак-Даш суурда Д. Моңгуштуң удуртуканы 6 кижилиг депутат бөлүүнүң ажылы база идепкейлиг. Кыштаглаашкынга белеткелче ол бөлүк онза сагыш салган турган. Фермага малга чем каап бээр коошпаларны белеткээн, кыштагларже мал чемин сөөртүнен, кажааларны септеп чылыглаарынга депутаттар боттары база шудургу киришкен. Чоокта чаа С. Топпак-оол, О. Чалчык олар удуртукан депутаттарның болгаш активчилерниң киржилгези-биле 400 хөй кирер кажааны туткан.

Депутат бөлүктериниң кежигүннериниң өөредилгезин организастаары күүскомнарның чугула сорулгазы болур. Кызыл хоорай Совединиң күүскому бо ажылды таарымчалыг организастап турар. Депутаттарның 22 бөлүүн, 3 постуну тургускан. Бирги организастыг сессия соонда депутат бөлүктериниң болгаш депутат постуларының кежигүннериниң семинарын ийи удаа эрттирген. Оларның ажыл планнарын тургузарынга дузалап, депутат бөлүктериниң санал-оналдаларын күүском кичээнгейлиг сайгарып көрүп турар. Депутаттарның ажыл-чорудулгазынга ол улуг идиглиг болуру билдингир. Кызыл хоорай Совединиң Күңгүртүг суурда Б. Данзынай удуртукан депутат бөлүү боттуг ажылды кылган. Малчыннарның ажыл-амыдыралынче доктаамал кичээнгейни угландырган. «Тере-Хөл» колхозтуң Каргы, Сарыг-Хөл, Балыктыг ол ынчаар кыштагларында малчыннарже бо чылдың эгезинден бээр безин каш удаа үнүүшкүннү депутаттар кылган. Ниитиниң малын хүр кыш ажырар хемчеглерни ап, малчыннарның садыг медицина, культура-амыдырал хандырылгазынга дузаны көргүзүп келгеннер. Колхозтуң тускай эртемниглериниң информацияларын бөлүктүң хуралынга бо-ла дыңнаар.

Республикада өске-даа депутат бөлүктериниң ажылында солун чижектер хөй. Улуг-Хем районнуң Арыг-Үзүүнде, Каа-Хемниң Сизимде, Эржейде, Ужепте, Белбейде депутат бөлүктери боттарының ажылын үениң негелдезинге дүүштүр тургускулаан.

Бай-Тайганың Бай-Талда, Тээлиде, Кара-Хөлде, Улуг-Хем районда депутат бөлүктериниң ажылы ам-даа кошкак. Барын-Хемчик райкүүскому депутат бөлүктериниң ажылын четпес удуртуканындан ажыл-агыйның чугула айтырыгларын шиитпирлээринге бо районда чамдык депутаттарның идепкейи чогуур деңнелде эвес. Кыштаглаашкын, мал оолдаашкыны, часкы тарылга ышкаш чугула кампаниялар үезинде ажыл-ишчи айтырыгларны олар болур-чогуур кичээнгейге албайн турар.

Чер-чер Советтериниң депутаттар-биле ажылында өске-даа четпестерже шыңгыы кичээнгей салыры чугула. Депутаттар бөлүктериниң ажылын идепкейжидеринче угланган айтырыгларны күүскомнарның хуралдарынга чугаалажып, оларның семинарларын удаа-дараа эрттирер, дуржулганы солчуру черле чугула.

Тоску беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыр дээш хайныккан улуг ишке депутат бөлүктери организакчы ролюн көргүзер хүлээлгелиг. Чоннуң төлээлекчилериниң хөй талалыг ажылынга чер-чер Советтериниң күүскомнарының хүн бүрүде дузазы эргежок негеттинер. Оларның харыысалгазын улам бедидери, чаа, эки эгелээшкиннерин деткиири, Советтерниң мурнунда сорулгаларны шиитпирлээринге ролюн бедидери чугула айтырыг.

Депутат бөлүктери боттарының ажылдап турар девискээрлеринде ажыл-агыйларның, тудугларның, садыг, медицина, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынче ханылап кирери, социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглаары, соңгукчуларның чагыгларын күүседири, чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга ажылдарын организастаары эргежок чугула. Депутат бөлүктериниң мурнунда янзы-бүрү талалыг улуг сорулгалар туруп турар. Советтерниң мурнунда сорулгаларга дүүштүр бөлүк бүрүзүнүң ажылын бедик деңнелге тургузарда доктаамал комиссиялар, күүскомнар-биле, хөй-ниитиниң организациялары-биле сырый харылзаалыг ажылдаары ынчангаш чугула.

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизи

АЖЫЛ-ИШТИҢ ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММАЗЫ

Совет профэвилелдериниң XV съездизи бодунуң ажылын март 21-де Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга, үргүлчүлээн. Съезд болза Коммунистиг партияны болгаш оон ленинчи Төп Комитедин долгандыр совет профэвилелдериниң бузулбас сырый каттыжыкканын көргүзүп турар.

Эштер **Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, М. С. Соломенцев** олар президиумга көстүп келирге чыылганнар оларны үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

ВЦСПС-тиң болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдерин делегаттар чугаалажырын үргүлчүлээн.

Март 21-ниң эртенги хуралынга бир дугаарында профэвилелдериниң Казах республика чөвүлелиниң даргазы **Н. А. Егизбаев** санал берген. Хөй национальдыг Казах республиканың чедиишкиннерин, тоску беш чылда оон хөгжүлдезиниң аажок улуг перспективаларын ол тодаргай көргүскен. Ол бүгү дээрге ленинчи национал политиканың ачызы, акы-дуңма улустарның, бирги ээлчегде улуг орус улустуң ак сеткилдиг дузаламчызының түңнели-дир деп, оратор онзалап демдеглээн.

Индирле — профэвилелдериниң Ленинград область чөвүлелиниң даргазы **В. П. Проворов.** Бистиң чедиишкиннеривистиң үндезини — партийжи удуртулга деп ол демдеглээн. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга тодаргай ажыл-директери-биле боттандырыышкаан, партияның Төп Комитеди социалистиг чарышты организастаарда, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынче ажылчы чоннарны хандыкшылдарда, коллективке кижизидилгелиг ажылды чорударда ажыл-чорудулганың тодаргай программазын профэвилелдеринге берген. Мурнакчы ажылдакчыларны мораль талазы-биле деткииринге профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазын экижидеринче угланган чамдык саналдарны ол делегат киирген.

Ажылдап турарларның санын көвүдетпейн бүдүрүкчүнүң хемчээлин өстүрер дээш металлургтарның демиселиниң дугайын металлургия үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилелиниң ТК-зының даргазы **И. И. Костюков** чугаалаан. ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылынга уткуштур ССРЭ-ниң улустарының найыралының Бүгү-эвилел күш-ажылчы ээлчеглеринге болгаш кан, шой эзилдириишкиннеринге киржир эрге дээш чарышты чурттуң металлургтары калбарты бергенин ол дыңнаткан.

Кодээ ажыл-агыйга шеф дузаламчызын организастап турарының дугайын профэвилелдериниң Белорус республика чөвүлелиниң даргазы **Н. Н. Полозов** чугаалаан. Белоруссияның кодээ профэвилел организациялары тараа бүдүрер талазы-биле 1972 чылдың планнарын болгаш хүлээлгелерин күүседирин хандырар ужурлуг шак ындыг соңгаарладып болбас хемчеглерни боттандырарынче идепкейлиг киришкенин ол чугаалаан.

«Донецкуголь» комбинатының «Трудовская» шахтазының комплекстиг бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **И. И. Стрельченконуң** чугаазын чыылганнар чылыы-биле уткаан. Оон бригадазының бүгү кежигүннери күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинниң киржикчилери.

Вьетнамның профэвилелдер федерациязының даргазы **Хоанг Куок Вьеттиң** чугаазын чыылганнар изии-биле уткаан. Вьетнам улус хосталга болгаш социализмни тургузары дээш бодунуң демиселинге бүгү таланың деткимчезин болгаш ажыктыг улуг дузаламчызын ап келген болгаш ап-даа турар, ол дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин ВДР-ниң профэвилелдер организацияларының ажылчы чоннарының өмүнээзинден ол илергейлээн.

Чехословакияның революстуг профэвилел шимчээшкининиң Төп чөвүлелиниң даргазы **Карел Гофман** чүве чугаалааш, бистиң нийти демиселивистиң чедиишкинниг болурунга аңгы талазы-биле бүгү революстуг күштерниң чаңгыс эви эргежок чугула деп демдеглээн. «Социализм чурттарының коммунистеринге эң-не үнелиг чүүл, аңгы талазы-биле дайзыннарга удур демиселге идегелдиг чөленгиниш болгаш күчүлүг чепсек болза социалистиг интернационализмниң күжү, социалистиг күрүнелерниң акы-дуңма сырый каттыжыышкыны, оларның бузулбас эп-сеткил каттыштырылгазы болгаш бот-бодунга деткимчези болуп келген болгаш болур-даа ужурлуг» деп СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Чехословакияның Компартиязының XIV съездизинге чугаазы изии-биле уткуп, деткээни ынчангаш таварылга эвес болуп турар.

Орус болгаш бистиң чуртувустуң өске-даа улустарының дузаламчызы-биле Узбек ССР бөгүн чүс хире алырлыг сайзыраңгай үлетпүрлүг республика апарган деп Узбекистанның профэвилелдериниң республика чөвүлелиниң даргазы **М. А. Заидов** чугаалаан. Бүгү-эвилелдиң күш-ажыл хуваалдазын ёзугаар бүгү чурттуң улус ажыл-агыйынга эргежок чугула хөвен бүдүрүп турар болганывыста, ону улуг болгаш хүндүлүг херек кылдыр көрүп турар бис деп, ол медеглээн.

Профэвилелдериниң Горький область чөвүлелиниң даргазы **М. Ф. Муравьёв** областың бүдүрүлгелеринде социалистиг чарыштың калбарып турарының дугайын съездиниң делегаттарынга чугаалап берген.

Делегаттар оон соонда мандат комиссиязының даргазы **Н. Н. Романовтуң** илеткелин дыңнаан. XV съездиге соңгуткан 4925 делегаттың аразында чурттуң 61 национальдарының төлээлекчилери бар деп, ол дыңнаткан. Ол болза совет улустарның бузулбас найыралын херечилеп турар.

Съездиге делегат кылдыр кодээ ажыл-агыйның 700 ажыл-ишчизи, эртемниң 184 ажылдакчызы, чырыдыышкынның, кадык камгалалының, культураның 387 ажылдакчызы соңгуткан. Делегаттарның аразында — төөгүге кирген стаханов шимчээшкининиң эгелекчилери А. Г. Стаханов, М. И. Виноградова, П. Ф. Кривонос, А. Х. Бусыгин, М. С. Дёмченко болгаш өскелер-даа бар. Съездиниң делегаттарының 40.2 хуузу херээжейлер болуп турар деп, илеткелчи дыңнаткан.

Совет тургузуг, Коммунистиг партия чер ажылдыгларының амыдыралын үндезининден чаарткан, ам оларда күчүлүг техника, агротехниктиг билиглер четчири-биле бар деп Краснодар крайда Славянск районнуң «Коммунизмче оруқ» колхозта механизастаттынган звенонуң удуртукчузу **Н. А. Сохань** демдеглээн. 1972 чылдың болгаш беш чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың кубань черде калбарып турарының дугайын ол чугаалаан.

Совет улустарның акы-дуңма өг-бүлезинге бодунуң ёзулуг аас-кежиин чедип алганын, оон ам улам чечектелип турарының дугайын Грузияның профэвилелдериниң республика чөвүлелиниң даргазы **Т. И. Мосашвили** чугаалаан. Республиканың профэвилелдериниң «Социалистиг чарышты организастаарын улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырар дээш чорудуп турар ажылдарының дугайын ол тодаргай чугаалаан.

Бүдүрүкчү күштерни хөгжүдеринге чурттуң чөөн районнарының онзагай ужур-дузазының дугайын Красноярск крайның профэвилелдер чөвүлелиниң даргазы **П. С. Колин** съездиге чугаалаан. Крайның ажылчы чоннарының күжениишкини Сибирьниң бойдус байлаан шиңгээдип алырынче угланган деп, ол демдеглээн. Бо ажылга чугула рольду 400 муң ажыг кижилиг профэвилел активи ойнап турар.

Мурнуу Вьетнамны хостаары дээш профэвилелдер федерациязының күүскомунуң кежигүнү **Нгуен Ван Хоаның** чугаазын съездиниң киржикчилери чылыы-биле уткаан. Америк агрессорларга болгаш оларның чалчаларынга удур вьетнам улустуң чорудуп турар демиселинге ажыктыг дузаламчызы болгаш деткимчези дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка, Совет Эвилелиниң бүгү улустарынга Мурнуу Вьетнамның ажылчын аңгызының, бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден өөрүп четтиргенин ол илергейлээн.

«АКШ-тың Индий-Кыдатта агрессиязын соксадыр!» деп медеглелди съездиниң киржикчилери чаңгыс үн-биле хүлээп алган. Хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш, боттарының иштики херектерин боттары шиитпирлээр эрге дээш Вьетнамның, Лаостуң, Камбоджаның улустарының чөптүг демиселинге долу деткимчени ол медеглелде илергейлеп турар.

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизиниң эртенги хуралынга хостуг немец профэвилелдер каттыжыышкынының төп баштаар чериниң даргазы **Герберт Варнке,** Польшаның профэвилелдериниң төп чөвүлелиниң даргазы **Владислав Кручек,** Францияның күш-ажылдың бүгү-нийти конфедерациязының чиңгине секретары **Жорж Сеги,** профэвилелдериниң Бүгү-африка федерациязының чиңгине секретарының оралакчызы **Амаду Н''диай,** Италияның күш-ажылдың Бүгү-нийти конфедерациязының чиңгине секретары **Лучиано Лама,** профэвилелдериниң Бүгү-венгр чөвүлелиниң чиңгине секретары **Шандор Гашпар,** Болгарияның профэвилелдериниң төп чөвүлелиниң даргазы **Костадин Гяуров,** Румынияның профэвилелдериниң Бүгү-нийти каттыжыышкынының төп чөвүлелиниң даргазы **Вирджил Трофин,** Финляндияның профэвилелдериниң төп организациязының даргазы **Ниило Хямяляйнен** олар байыр чедирип чүве чугаалаарга чыылганнар оларны чылыы-биле уткаан.

ВЦСПС-тиң отчёт илеткелиниң талазы-биле профэвилелдериниң XV съездизиниң Резолюциязының төлевилелин белеткээр талазы-биле комиссияны делегаттар эртенги хуралга соңгаан.

Съездиниң делегаттары ВЦСПС-тиң болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдерин чугаалажып көөрүн кежээки хуралга уламчылаан. Тудуг болгаш тудуг материалдар үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилел ТК-ның даргазы **А. П. Ушаков,** Запорож областа «Днепроспецсталь» заводтуң кан эзилдирикчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Д. Ф. Галушка,** пөс-таавы болгаш чиик үлетпүр ажылчыннарының профэвилел ТК-ның даргазы **М. Г. Долженкова,** Свердловск областа «Уралмаш» каттыжыышкынның чиңгине директору **Н. И. Рыжков,** Азербайджанның профэвилелдериниң республика чөвүлелиниң даргазы **З. И. Гусейнова,** чырыдыышкын болгаш эртем албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилел ТК-ның даргазы **Т. П. Янушковская** олар санал берген.

Даштыкы чамдык чурттарның профэвилел делегацияларының баштыңнары профэвилелдериниң XV съездизинге байыр чедирип, чүве чугаалааннар.

Съезд март 22-де ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

Белоруссияның автозаводунуң күчүлүг самосвалдарын бистиң чуртувустуң бүгү булуңнарындан көрүп болур. Ону даштыкының 30 чурту садып ап турар. Ам үеде завод 27,40 тонналыг машиналарын бүдүрүп турар. 75 тонналыы — күрүне шенелдезин эртип турар. Конструкторлар 120, 180—250 тонна чүък сөөртүр машиналарның төлевилелин кылып турар. Бо чылын 40 тонналыг машиналарын бүдүрери 1,6 катап көвүдээр.

ЧУРУКТА: күчүлүг самосвалдар. Солагай талазындан — 40 тонналыг Белаз—54875 тонналыг Белаз—549 болгаш 27 тонналыг Белаз—540 деп машиналары.

В. СЕВАСТЬЯНОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникасы).

Графикти мурнап турар бис

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюн демдеглеп эрттиреринге белеткел дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын бистиң бригадавыс кежигүннери таныжып көргеш, бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Бистиң хүлээлгевисте чугаалап турары болза, айның бүдүрүлге планын 105 хуудан кудулатпас, Кызылдың 12-ги кварталында 280 орунннуг уруглар садын 1972 чылдың июньда бүрүнү-биле ажыглалга кирер. Ол-ла кварталда амгы үеде тудуп турарывыс ийи дугаар бажыңның кол тудуг ажылдарын ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга чедир доозар деп хүлээлгени алган бис. Бир тонна демир кескиндизин чыып дужаарын, беш муң тууйбуну камнап алырын бригада кежигүннери шиитпирлээн.

1972 чылдың эрткен ийи айларының түңнели мындыг болган. Январь айда планны 106 хуу, февральда 114 хуу күүседиптивис. Март айда 18 муң рубльдиң тудуг ажылын кылыр планывысты март 17-де-ле күүседипкен бис. Алган хүлээлгелеривис-биле ажыл-херээвис карышпайн турар. Марттың төнчүзүнге чедир бирги кварталдың тууйбу-биле салыр ажылын доозар ужурлуг бис.

Бистиң бригадада янзы-бүрү тускай мергежилдиг 23 кижи ажылдап турар. Дашчылар, бызаңчылар, арматурщиктер, бетонщиктер дээш тудугнуң кандыг-даа ажылын кылыптар уран холдуг кижилер бисте бар.

Тудуг ажылынга 32 чыл иштинде үзүктелиишкин чокка ажылдап келген, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи Оюн Лагбаевич Калзаң аныяктарны өөредип, үлегер-чижээн көргүзүп, боду тудугнуң эң-не берге участогунда харыысалгалыг дарын ажылдарны күүседип турар. Ол ышкаш коммунистиг күш-ажылдың шалыңчылары дашчылар Доңгак Чүлдүм-оол, Түлүш Тепек-оол, «Күш ажылчы шылгарал дээш» болгаш Ленинчи юбилей медальдарының эдилекчилери Картына Моңгуш, Хомушку Чылбак, аныяк дашчы Константин Борбуй, бызаачы Константин Кара-оол олар хүн бүрүвүн нормазын бүдүн чартык катап күүседип турарлар. Эрткен ийи айларда бистиң бригадага чаңгыс-даа прогул болбаан. Бригадада 7 коммунист партия чырыдыышкынында, 8 кижи тускай эртемин бедидер курстарда өөренип турар.

Чылда кылыр ажылывыс планы база тодаргайлаттынган. Ийи дугаар бажыңдан 180 муң рубльдиң, уруглар садындан 81 муң рубльдиң ниитизи 261 муң рубльдиң тудуг ажылын кылыр бис. Ийи айның түңнелинде уруглар садындан 7 муң, ийи дугаар бажыңдан 31 муң рубльдиң тудуг ажылын кылган бис.

Апрельдиң 15-те коммунистиг субботникке белеткелди эгелээн бис. Ол хүн ажылдаарынга херегледтинер хүүректерни болгаш өске-даа херекселдерни белеткеп турар бис. Хүлээлгевисти күүседип, төрээн Кызылывысты чаагайжыдып, чаартырынга моон соңгаар-даа бүгү күжүвүстү киирер бис. Бистиң чаржып турарывыс Ак-Довуракта Сергей Балбыровнч Сеплажының бригадазының ажыл-херээ кандыгыл? Бо бүгүнү солун дамчыштыр биске таныштырып көрүңер, эргим өңнүктер.

С. САНДАН.
«Кызыл тудуг» эргелелинде бригадир.

ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур

Эът, сүттүүн күүседипкен

Каа-Хем районнуң «Коммунизмче оруқ» колхозунуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың ийиги чылының бирги кварталының планныг даалгаларын күүседир дээш күжениишкинниг ажылдаан. Күрүнеге сүт садарының квартал планын март эгезинде күүсеткеш, пландан ажыр он бир тонна сүттү саткан. Колхоз бар арга-курлавырын санап көргеш, март төнчүзүнге чедир 50 тонна сүттү садарын хүлээнген. Эът планын база күүсеткен. Пландан ажыр 1500 кг. эътти садары көрдүнген.

Малдың продуктулуун бедидер, чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр дээш социалистиг чарыш саанчыларының, кадарчыларның аразында калбарган. Бирги кварталдың түңнели-биле алырга саанчылар Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Анна Логинова, Зинаида Кол, Мария Крюкова, Анастасия Копаева, Валентина Отушпаяк, инек кадарчылары Николай Коробейников, Кузьма Липанов бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан.

Колхоз ийиги кварталда 1170 центнер сүттү күрүнеге садар. Чыл төнчүзүнге чедир күрүнеге 4550 центнерни, пландан ажыр 200 центнерни садарып ажыл-ишчилер хүлээнгеннер.

С. АЛЕКСЕЕВ.

Сөзүн ээлээр

Найысылалдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи тууйбу заводунуң ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле шудургу ажылдап турарлар. Коллектив бирги кварталда 3510 муң тууйбуну бүдүрер турган, ону хуусаа бетинде күүсеткен. Амгы үеде олар ийиги кварталдың үлүүнге кииристир ажылдап эгелээн.

Эрткен чылга бодаарга Кызылдың тууйбу заводунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн, продукцияның өртээ чиигээн. Оон түңнелинде ам безин пландан ажыр 16 муң рубльдиң орулгазын алган.

Тууйбу заводунуң коллективи 1972 чылдың планын Совет конституция хүнү — декабрь 5-те күүсеткеш, чыл төнчүзүнге чедир 1,5 миллион тууйбуну бүдүрерин хүлээнген. Ажыл-иштиң амгы байдалындан алырга сөглээн сөзүн ажыр күүседип шыдаар аргалар оларда бар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Партийжи амыдырал

СОРУК КИИРИКЧИ СӨС-БИЛЕ

Эрзиниң калбак делгем ховуларында, даглар, шаттарында колхоз байлаа—муң-муң малдар одарлап чоруур. Ынчангаш мал ажылы районнуң экономиказының кол адыры. Эрзинчилер, бүгү улус-биле бир дөмей, тоску беш чылдың планныг сорулгаларын амыдыралга боттандырар, төөгүлүг улуг байырлал— ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылын төлептиг уткуур дээш боттарының мурнунга чаа-чаа сорулгаларны салган, кужениишкиннииг ажылдап турар. Бо чылын районнуң ажыл-агыйлары мал бажы өстүрерин: хой, өшкүнү 4,5 хуу, бода малды 3 хуу, чылгыны 3,4 хуу көвүдедир. оон аңгыда бар аргаларны, курлавырларны чөп ажыглап тургаш 1863,9 тонна эътти, 335 тонна сүттү, 163,8 тонна дүктү бүдүрер. Ынчаарга 1900 тонна эътти, 260 тонна сүттү, 210 тонна дүктү күрүнеге садар планны ноябрь бирде күүсеткен турар. Ынчангаш көрдүнген планны ыракта ажырар деп хүлээлге алдынган.

Бо дээрге улуг болгаш харысалгалыг сорулга-дыр. Ынчангаш районнуң партия организациязы организакчы болгаш политиктиг ажылын олче угландырган. Ылаңгыя малчыннар чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга партийжи политиктиг ажыл, бистиң хөй санныг агитаторларывыстың, политинформаторларывыстың сорук киирикчи сөзү аажок улуг рольдуг болгай. Ону барымдаалааш, колхозтарда партия организациялары, фермаларда болгаш хойжу бригадаларда партбөлүктер политиктиг ажылды улам-на артык күштелдирип турар.

Бистиң районнуң колхозтарының хойжу бригадаларында, сүт-бараан фермаларында 12 партбөлүктер чер-черде ажыл-херектиң дайынчы организакчылары боор турар. Оларның иштинде «Чаа орук» колхозтуң № 1 хойжу бригадазында хоочун коммунист О. Соянга удурткан партбөлүктүң ажылын солун, утка-шынарлыг кылдыр тургускан. Ол бөлүк ажыл планын айлар, кварталдар аайы-биле тургускаш, ол ёзугаар ажылдап, хуралдарны ай санында эрттирип, ажыл-херекке коммунистерниң авангардчы ролюнуң, харысалгазының, мал төлүн камгалап алырынга партбөлүктүң сорулгазының дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалажып, чогуур шиитпирлерни үндүргеш, ооң күүселдезин организастап турар. Партбөлүктүң организакчызы С. Ойдуп хойжуларга лекция, беседаны доктаамал чорудуп, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын, ССРЭ-ниң 50 чылынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын өөредип, таныштырарынга идепкейлиг киржип турар.

Бо колхозта хойжу бригадаларның хүнүн ай санында эрттирери чаңчыл апарган. Аңаа олар бир ай дургузунда чоруткан ажылды түңнеп, чедир кылдынмаан чүүлдерни тодарадып, хожудап турарларның дугайын сайгарып, оон аңгыда аңаа зооветөөредилгени эрттирип турар. Бо ажылды болгаш политиктиг өөредилгени малчыннарга чорудары-биле мал ажылының тускай эртемниглерин, пропагандистерни быжыглаан. Ылаңгыя № 2 хойжу бригаданың хойжуларынга хоочун пропагандист С. Комбу кичээлдерни солун, утка-шынарлыг кылдыр эрттирип турар.

Ол ажыл-агыйның партия организациязы 78 политинформаторну малчыннарга быжыглаан, олар чыл эгезинден бээр 170 хире лекция, беседаны кылган. Малчыннар ортузунга политиктиг ажылды күштелдирер сорулга-биле партбюро сүт-бараан фермазынга Бай-Даг сес чыл школазының башкылар коллективин, № 3 хойжу бригадага суурда Культура бажыңының, Белдирде инек кадарчыларынга уруглар садының коллективтерин быжыглаан. Ол черлерде кызыл-булуңнарны дерип, көскү агитацияны чаартып, неделя санында малчыннарга беседаларны кылып бербишаан, мал кажааларының иштин арыглап, аштаарынга дузалажып турар. Бо колхозта, «Билиг» ниитилелиниң организациязының кежигүннери ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга белеткел дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын 6 кезек черге 342 кижиге таныштырган, ынчан ажыл-ишчилер санал-оналын берип, бедиткен хүлээлгелерни алган.

Көдээ ажыл-ишчилер ортузунга политиктиг ажылды күштелдирер талазы-биле «Коммунизмче орук» колхозта партия организациязы улуг ажылды чорудуп турар. Мында база-ла 45 агитаторну, 6 политинформаторну, «Билиг» ниитилелиниң кежигүннерин ол ажылче хаара туткан. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын малчыннарга өөредири-биле 5 кезек черде политбөлгүмнү организастаан. Кичээлдерни айда 2 удаа эрттирип, зооветөөредилгени үш удаа чорудуп турар. «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери чыл эгезинден бээр янзы-бүрү темаларга чүс хире лекцияларны, беседаларны чоруткан. Бо колхозта бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң киржикчилери малчыннарга концерттерни көргүзүп, библиотека ажылдакчылары үнүүшкүннерни кылып турар. Нарын ортумак школазының коллективи Шолук-Аксында ферманы шефке ап, хостуг үе-шактарда аңаа лекция номчуп, концерт көргүзүп чеде бээрлер.

Утка-шынарлыг, тодаргай сорулгалыг политмассалыг ажыл, бистиң хөй санныг агитаторларывыстың, политинформаторларывыстың, культура ажылдакчыларывыстың сорук киирикчи сөзү ажыл-агый чорудулгазынга, планныг сорулганы күүседиринге дээштиг салдарны чедирер апаар. Кайда-ла политиктиг ажыл эки тургустунган болдур, ында көргүзүглер база багай эвес болур. Чижээ, «Чаа орук» колхоз күрүнеге эът садарының бирги кварталда планын немелде даалга-биле кады январь айда-ла 101 хуу, «Коммунизмче офук» колхоз 104 хуу күүсеткилээн. «Чаа орук» колхоз сүттү бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының деңнелин эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге 5,5 катап көвүдеткен. Ол ажыл-агыйның төрүзе чогуур 11 476 хоюндан 6361 төрээн, оон 6399 хураганны алган, а «Коммунизмче орук» колхозта 4 449 хой төрээн, оон 4499 хураганны алган. Ол ышкаш ол ажыл-агыйларда бо чылын төрүттүнген бызааларны бүрүн камгалап алган.

Ол ийи колхозтуң кайызында-даа күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп, эрес-шудургу ажылдап турар мурнакчы хойжулар эвээш эвес. Ылаңгыя «Чаа орукта» С. Шарап, А. Чигжит, Х. Дажы, С. Бады Д. Малчын, «Коммунизмче орукта» К. Маажый, С. Мижит, А. Тумен олар төрүүр 100 хойга онаажтыр 100-тен өрү болгаш оон-даа хөй хураганны камгалап алган.

Массаларның идейлиг кижизидилгезиниң айтырыглары партия организацияларының талазындан кичээнгейни улам күштелдирерин негеп турар. Ынчалзажок чамдык черлерде ол ажылды СЭКП-ниң XXIV съездизиниң негелделеринге ам-даа чедир тургузуп шыдаваанын, ону дээштиг, утка-шынарлыг кылдыр организастаарынче кошкак кичээнгей салып турарын шуут чугаалаар херек. Маңаа бисте Ленин аттыг колхозта партия организациязын чижекке ап көрээл.

Мында партбюронуң лекторлар бөлүүнүң ажыл планы чок, ооң кежигүннери малчыннарга ховар баар, лекция болгаш беседаны эвээш чорудуп турар. Парторганизацияның талазындан политиктиг кижизидилге ажылын кошкатканындан чамдык малчыннарның ажылга харысалгазы багай. Чижээ, хойжу үшкү бригадада коммунист Н. Даландай арагалап, хойнуң ажаалда-тежээлдезин баксырадып турган. Ынчалзажок ооң-биле партбөлүктүң организакчызы шыңгыы чугаа кылбаан. Ол ышкаш ында № 2, 3 хойжу бригадаларда малчыннар чагыткан солун, сеткүүлүн неделяда чүгле чаңгыс катап алыр турган.

Ынчаарга «Мөрен» колхозта парторганизация сүт-бараан фермазында кызыл-булуңну багай дерип кылган, көскү агитацияны чаартыр, саанчыларның социалистиг хүлээлгезин көргүскен стендини кылыр талазы-биле ажылды саададып келген. Бо ажыл-агыйларның баштаар черлери, партия болгаш профэвилел органнары тус-тус ажыл-ишчилер социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннинң хемчеглерин четпес ажыглап турар.

Политмассалыг, идей-кижизидилгелиг ажылдың бо черлерде ынчаар кошкак тургустунганы планныг сорулгаларны күүседиринге багай салдарны чедиргени чугаажок. Бирги кварталда күрүнеге сүт садар планның күүселдези «Мөрен» колхозта мартка чедир шоолуг чер албаан, эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, «Мөрен», Ленин аттыг колхозтарда сүт бүдүрериниң деңнели кудулаан. Ол ышкаш малдың өлүп хораар чоруу көвүдээн.

Партия организациялары көдээ ажыл-ишчилерниң, ылаңгыя малчыннарның ортузунга политиктиг ажылды күштелдирер, ону үениң негелделеринге дүүштүр тургузар дээш идеология ажылының бүгү чепсектерин, ооң аргаларын калбаа-биле ажыглаар ужурлуг. Күш-ажылчы коллективтерге, ажыл-ишчи бүрүзүнге идейлиг салдарны чедирер, парторганизациялар массаларны совет патриотизминиң социалистиг интернационализминиң, улустарның найыралының ёзузунга кижизидери эргежок чугула.

Политиктиг бүгү ажылдар планныг сорулгаларны боттандырарынче, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге, малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш шудургу демисежиринче угланган турар ужурлуг. Ынчангаш ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга белеткелдиң үезинде чоруттунар бүгү масса-политиктиг ажылды улам калбартып, ооң утка-шынарын, дээштиин бедидер дээш кужениишкиннинг ажылдаары— бистиң бир чугула сорулгавыс болур.

А. МОНГУШ,
СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

Совхозтуң инкубаторунда

Фоторепортаж

«Көк-Тей»—куш ажылын сайзырадыр совхоз. Ажыл-агыйның экономиказының кол адыры ол. Амгы үеде совхозта ниитизи-биле 129 муң дагаа бар.

Ол дагааларның үнер дөзү—совхозтуң инкубатору. Ам ол чериң ажылының «чажыттары»-биле таныжып көрээлиңер.

...Арыг-силиг, чырык, делгем, шевергин бажыңның иштинче кирип келдим. Ынаар кайы хамаанчок кижи кирбезин эжиниң аксында бижип каан болду.

— Бригадириңер кайызы болур ирги?—деп, ак халат кеткен эң кыдыында турган ажылчындан айтырдым.

— Дөө ол үш дугаар өрээлде кижи дээш, ол холу-биле ынаар айытты. Бригадирниң өрээлинче кире бээримге ол мээң-биле мендилешкеш, сандайже олурары-биле чалады. Ооң соонда инкубаторнуң ажылының дугайында Любовь Георгиевна Исламова-биле чугаалажы бердивис.

— Инкубаторнуң ажылчыннары чыл эгезинден бээр бо хүнге чедир 33 муң дагаа оглун совхозтуң куш азыраар черинге хүлээткен. Инкубаторже бир угда 50 муң дагаа чуургаларын суп турар бис. 21 хонгаш олар боттанып, частып эгелээр. Ынчан оларны бис аппараттан ужулгаш, сорттааш, экилерин куш фермазынче чорудуп турар бис.

— Чазылган чуургаларның каш хуузун камгалап ап турар силер?

— План ёзугаар оларның 80 хуузун онча-менди алыр турган, бис ооң 87 хуузун камгалап ап турар бис—деп, ол чугаалады.

— Кончуг өйүнде келген-дир силер. Бистиң ажылчыннарывыс бөгүн инкубаторга чазылган дагаа оолдарын сорттап эгелээн дээш, Любовь Георгиевна мени улуг өрээлче чалады. Ынаар кире бээривиске ак-сарыг дагаа оолдары борбаңайындыр маңнажып, мыжырадыр алгырышкан турлар (адаанда чурукта).

— Мурнакчыларывыстың бирээзи бо-ла болгай дээш, бригадир дагаа оолдарының эр, кызын ылгап турган аныяк уругже айытты. Ооң адын Люба Игошина (үстүнде чурукта) дээр, ол мында дуржулгалыг ажылчыннарның бирээзи.

Инкубаторнуң механиги Леонид Агафанович Зырянов (ортузунда чурукта) бо черге ам 10 чыл ажыг үзүктел чок ажылдап келген. Инкубаторнуң аппараттарының үрелиишкиннерин ол саадатпайн кылып турар, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик аттың эдилекчизи.

В. ЧАДАМБА.
Авторнуң фотолары.

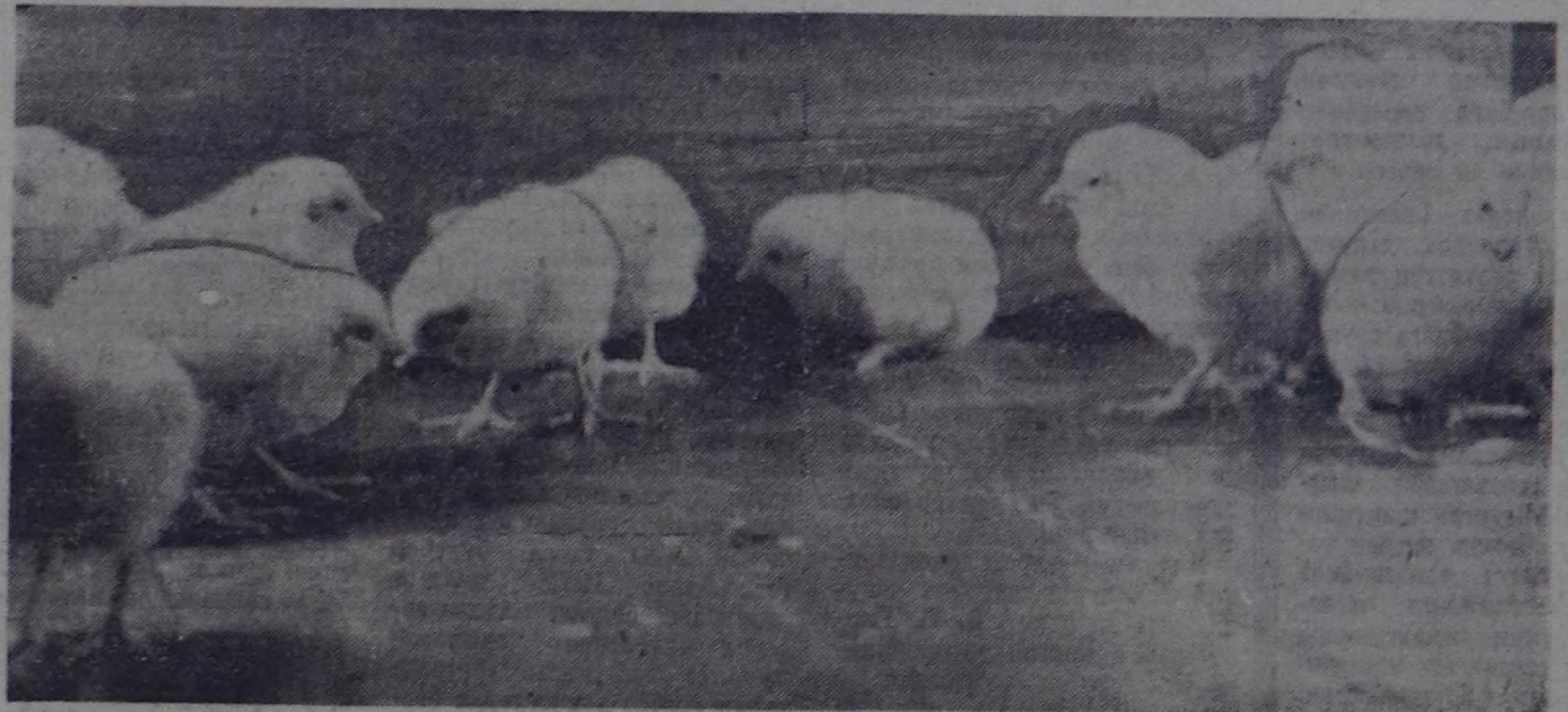

Солунну өрүп турда...

Часка белеткел

Юбилейге уткуштур калбарган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришкеш, Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң механизаторлары часкы хову ажылдарынга белеткелди хынамчалыг чорудуп турар.

Бүгү септезе чогуур 28 тракторну, 32 сеялканы, 10 лущильникти доосkан. 11 андазындан 10-ну септээн, илиирлер белен.

Колхоз бо чылын «ТД-75 М» марканың 2 болгаш Т-16 деп бир тракторну, 6 андазын, 2 кукуруза сеялказын, «ГАЗ-52» автомашинаны садып алган.

Тарылга шөлү 5550 гектар. Ооң иштинде кол культура — кызыл-тасты 4800 гектарга тарыыр. Шөлдерге төгер минералдыг чемишчидилге четчир. Ажыл-агыйның тараажылары үрезинни чажар шынарынга чедир арыглааш хову турлагларында чедирген.

Хову турлагларын септээр ажыл эгелээн. Саргалда механизаторлар чурттаар бажыңны, столоваяны септеп доосkан. Часкы тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге доозарын механизатор кадрлар шиитпирлээр. Байдал ындыг: турбуже ийи ээлчег-биле ажылдаарынга 18 тракторист четпес. Автомашина чолаачылаарынга 5 кижи негеттинип турар. Бо талазы-биле колхоз баштаар чер дарый хемчег алыр үе келген.

А. АЛЕКСЕЕВ.

Пропагандистер семинары

СЭКП Тыва обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңында пропагандистер семинары эгелээн, ооң ажылы дөрт хүн үргүлчүлээр. Ында республиканың бүдүрүлгелеринде, колхозтар, совхозтарында марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир политшколаның пропагандистери, районнарның СЭКП төөгүзүнүң талазы-биле методиктиг чөвүлелиниң кежигүннери болгаш өскелер-даа өөренип турар.

Баштайгы хүнде семинарның киржикчилери СЭКП Тыва обкомунуң секретары К. С. ШОЙГУНУҢ «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле идеологтуг ажылдың сорулгалары», партия обкомунуң лекторуу И. П. СОБОЛЕВТИҢ «Делегей байдалының дугайында» лекцияларын дыңнаан. Төөгү болгаш политиктиг экономия башкылаар пропагандистер лекцияларны база дыңнаан.

КИЖИНИҢ КЕЖИИ

Чурумал

Таптыг-ла августуң ортан үези чуве, чылдың магалыг үези. Тараа, оът-сиген, катчимис быжа берген. Хемде суг сыгап, дааш-шимээни чидип, ыржым апарган. Ынчангаш күс-даа тааланчыг өйүнде кирген.

Иргит Керлиниң аалы ынчан Мөген-Бүрениң Аспаты хем аксынга күзээнге турган. Ол болза, ооң өг-бүле тудуп, тускайлаң амыдыралче киргениниң баштайгы күзү. Ада-иезиниң, чоок төрелдериниң дузазы-биле аныяктар амыдыралдың эге кежии кылдыр ак өгнү-даа, каш малды-даа холга алган. Аалдың кедээзи сын эдээнде бежен чыгам шээр мал, дөрт-беш саар инек оъттап чоруур. Ол болза чаа өгленгеннерниң өнчүзү.

Ынчан 1947 чылдың күзү турган. Чалыы назынның эргинин тепкен, эрес-шоваа, сергек омак, чээрби бир харлыг Иргит Керлин хову-шөлге, арга-сынга каш малын кадарып чораан, аалында дунун божуур кадайы—Чечектиң дугайын болганчок-ла бодап, сеткил-сагыжы дойлуп үнер турган.

Ынчаарда Чечектиң айы үнүп келген, тываларныы-биле алырга, ооң чиигеп ап, «карак чырыыр» өйү турган. Ындыгның ужурунда Керлин болгаш ол аныяктарның ада-иелери, төрелдери Чечектиң дугайында сагыш човап, уйгу-чыдын чок, дун кыстың омакшылын четтикпейн манап турганнар. Керлин бүдүү иштинде баштайгы «олчазы» оол болурун күзеп, чамдыкта ону харын дүжей бергилээр-даа турган.

Августуң ыржым дүнезиниң бирээзинде Салчак Чечек кыс уруг божупкан. Чиик, чаагай божуушкун чаа өг-бүлеге, кырганнарга оларның маңааны өөрүшкүнү шаңнаан. Чырык өртемчейге көстүп келген баштайгы кызының доюн кылып, калбак кудуруктуг, кара баштыг иртти өзеп, төрелдерин, кожа-хелбээ чонун чалап, Керлин баштайгы кежиин демдеглеп каан. Оон адын өгнүң эр ээзиниң улуг акызы — Иргит Успун-Доржу өпеяаны Лиза деп адап берген.

Оон бээр элээн чылдар эрткен. Мөген-Бүрениң бурунгу Аспаты хем эриктеринге чеже кыш, чеже чай эртпеди дээр. Чылдар кижиниң амыдыралынга чүгле өскерилгелерни эвес, харын улуг чаартылгаларны кылыр боор чүве болгай. Ындыг чаартылгалар чүгле ийи-чаңгыс кижилерниң эвес, харын бүгү Тываның амыдыралынга болган ышкажыгай. Ол кайгамчык чаартылгалар Тываның ырак булуңнарының бирээзинде мөген-бүренчилерни, ооң-биле кады Чечек биле Керлинниң амыдыралын, ажыл-үүлезин база чаарткан.

Олар ам «Мөген-Бүрен» колхозтуң хоочун кежигүннериниң бирээзи, дуржулгалыг малчыннар кылдыр өзе берген. Ниитиниң хой ажылынга олар ам он беш чыл болган, колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары. Олар боттарының эрес-шудургу күш-ажылы-биле чылдың-на төрүүр чүс хойга онаажтыр 90 чедир хураганны өстүрүп, бөдүүн дүктүг тыва хойдан-на 1,5 килограммдан өрү дүктү кыргып алырынга төлептиг ээлер болуп келген.

Колхозчу бо ажыл-ишчилер-биле январь ортанда ужуражып, таныжып алыр аргалыг болдум. Иргиттерниң кыштаа сайгылгааныг Кызыл-Хая суурже хереп алган Белдиң Улуг-Ой-Аксында болду. Шаг-төөгүнүң ол кыштаа одар-белчиир талазы-биле элбек, хат-шуурган белен кирбес черде. Кедээзинде агы-каңгы, кадармеде үнген мээстер, часкамнар, чоогалар, сыннар шөйүлген, а чиге мурнунда хову-шөл чаптылган, малга кончуг таарымчалыг.

Хойжунуң кышка белеткели хынамчалыг: хой, хураган кажаалары, клеткалар шынарлыг септеттинген, кургаг өдек белдүнген, үш тонна сигенни боду кескеш, кыштаанда чедирип алган. Колхозтан сула, концентрат, хоолулуг өске-даа чемнерни сөөртүп алган.

Чугаалажып, хандыр таныжып кээримге, хойжу одарбелчиирин малдың күш-шинээзиниң аайы-биле хуваап алган мындыг. Чижээ, кыштың эгезинде ыраккы одарларны чарыгдаан, удатпас төрүүр хойларга, оларның оолдапканнарынга одарлар база баш бурунгаар көрдүнген. А ол бүгүнү өй-шаанда кылып апканын бодаарга, Чечек биле Керлин олар алызындан кежээ, олут-чыдын чок, магадылалдыг болгаш дуржулгалыг малчыннар дээрзи кижиге дораан билдине бээр чораан.

Мөген-Бүрениң мурнакчы хойжузу апарган Керлинниң, хоочун сакманщик Чечектиң дугайын, оларның ажыл-ижин, амыдырал-чуртталгазын номчукчуга таныштырып көрейн.

Иргит Керлин — кижи ортузу четкелек, бичежек сынныг, чугаакыр, үргүлчү черге чоруур болганындан шырайы тодуга берген. Ооң кадайы Чечек—ам дөртен хире харлыг, үндезин мөңгүн-тайгажыларның ышкаш, ооң долбанныг кызыл чаактарын көөрге бышкан кат-ла. Ортумак сынныг, чиик, кашпагай, чугаакыры черле кончуг.

Шак ындыг төлептиг, чугаасооткур, ажыл-ишкир кижилерге дужа бергенде, оларның-биле кым-даа хандыр таныжыксаазы келир. Иргиттерниң ажык-чаагай, өскелерге үлегерлиг, улуг кежиктиг болганы чөп. Олар ам он үш уругларның ада-иези. Кижиге оон улуг кандыг кежик турар боор!

Шаг-шаандан бөдүүн тывалар «эки чүве бээр турзун, бак чүве ындай турзун» деп сеткиир чораан. Амгы үеле кижиниң эт-байлактыг, ажы-төлдүг, тодуг-догаа чурттаары чүгле бодундан, ооң ак сеткилдиг күш-ажылындан хамааржыр. Найыралдыг, чонунга макталдыг шак ындыг өг-бүлениң ээлеринге кымның сеткили өөрүвес боор. Чечек биле Керлин олар ам чеди кыстыг, алды оолдуг.

Хөй уруглуг өг-бүлениң амыдыралы дыка солун ийин.

Иргиттерниң улуг уруу Лиза ам Кызыл-Хая суурда уруглар садының эргелекчизинде ажылдап турар. Ол, бичии дуңмаларынга, ышкаш, уруглар садында чаштарны ажаап-тежээринге кончуг ынак. А оларның ийи оглу Совет Армияның хүрээлелинде албан эрттирип турар, а сес кижи ортумак база сес чыл школаларының тус-бүрү класстарында эки өөренип турар. Иргиттерниң алды уруглары күрүнениң долу хандырылгазында.

1964 чылды Чечек Мунзуковна назынында утпас. Ол чылын бөдүүн тыва авага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Чарлыы-биле Маадыр-ие атты тывыспышаан, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле ону шаңнаан. 1967 чылда Чечек Мунзуковнаны хөй чылдарда ниитиниң мал ажылынга үре-түңнелдиг күш-ажылы дээш районнуң Хүндүлел дептеринге киир бижээн. Ол болза кежик-буянныг ава, ачы-хавыялыг малчын!

Чечек биле Керлин ам тоску беш чылдың ийиги чылында биеэги ышкаш эрес-шудургу, үре-түңнелдиг ажылдап турарлар. Оларның коданында ам 257 хой оолдаан, хураганы шупту менди. Иргиттерниң социалистиг хүлээлгелери белен эвес: төрүүр чүс хойдан-на 95 хураган өстүрүп алыр. Боттарының күжү-биле 5 тонна сигенни кезип бөлер, херектиг өдекти кургадып алыр, кажаа-хорааны шынарлыг септээр.

Амыдыралга кайгамчык-ла кежиктиг таварылгалар тургулаар-дыр. Иргиттерниң хеймер кызы — Чойганмаа улуг угбазы дег, ыржым күс турда төрүттүнген. Ол болза 1966 чылдың августуң төнчүзү. Келир күзүн Чойганмаа оон бир хар улуг угбазы Байлакмаа-биле белеткел клазынче четтинипкеш базыптар. Ынчан бо өг-бүлеге өөренмейн турар кижи турбас. Уругларның ада-иези зооветеринарлыг курстуң өөредилгезин келир чылын доозуп, хой ажылының мастери деп атты чедип алырлар.

А. БЕГЗИ.

КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫРЫ ЧУГУЛА

Ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидеринге амыдырал хандырылганың айтырыы чугула рольду ойнаар дээрзин партия айтып турар. Бо ажыл Өвүр районда канчаар боттандырып турарыл?

Районга чоннуң амыдырал хандырылга комбинады тургустунгандан бээр элээн үе эрткен. Комбинаттың материал-техниктиг баазазы чыл бүрүде улам быжыгып, бүдүрүлге программазы улгадып, ында ажылдап турар кадрларның мергежили бедип турар. Комбинатта дааранылга, идик кылыр, шак септээр, чурук тырттырар, баш таарыыр цехтерни тургускан.

Чонга ачы-дуза чедирериниң январь, февраль планнары күүсеттинген.

Ынчалза-даа чоннуң амыдырал хандырылга комбинады (директору Т. Куулар) чонга ачы-дуза чедирериниң талазы-биле бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларны чедир күүсетпейн турар. Дааранылга цегинден өске бүдүрүлге адырлары үзүктелиишкинниг ажылдаар, планныг оналдазын күүсетпейн, чоннуң чагыгларын хандырып шыдавайн турар. Эрткен чылын идик септээр, чурук тырттырар цехтер барык чартык чыл дургузунда ажылдаваан, ындыг хевирниң ачы-дузазынга хереглелдиг кижилер чорук кылып, Кызылче, Чадаанаже эпти-ле хаптар. Ооң түңнелинде комбинат чонга ачы-дуза чедирерин тус-тус көргүзүглер аайы-биле 2714 рубльге чедир күүсетпээн. Хептерни химиктиг арга-биле аштап-арыглаарының ачы-дуза чедирериниң планын шуут күүсетпээн.

Оон кол-ла чылдагааннары чүдел дээрге, бүдүрүлгеде күш-ажылды организастааны чавыс деңнелде. Ажылдың тодаргай график-планы чок, бүдүрүлге чорудулгазын анализтеп көрбейн, ажылды ала-чайгаарлаашкынче киирген. Бүдүрүлгеге чаа чүүлдү, мурнакчы дуржулгаларны, техниканы, чогаадыкчы, чаартыкчы аргаларны шиңгээдип ажыглаар, ажылдакчыларның билиг-мергежилин бедидер, материалдыг сонуургалды көдүрер талазы-биле дээштиг ажылдарны чорутпайн турар.

Коллективте күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак, кадрлар-биле ажыл четпес. Ажылчыннарның ажылга кээп турарының табель учёдун безин чурум ёзугаар кылбайн турар. Комбинат штат ёзугаар кадрлар-биле чедир хандыртынмаан. Чонга ачы-дуза чедирериниң ажылдарынга пенсионерлерни, бажын ээзи херээжен чонну кииириштирерин практикалавайн турар.

Мебель аймаан болгаш бажың иштиниң янзы-бүрү үүрмек дериг-херекселдерин септеп кылыр черни тургузар, балды, хүүрек сывы, ширбиил дээш өске-даа херекселдерни кылып, чонга садыглаарын организастаар талазы-биле чоннуң негелде-хереглелдери хандыртынмайн турар.

Моон мурнунда «Торгалыг» совхозка комбинаттың салбыры турган. Ам ону дүжүрүп каапкан, ында чүгле идик септээр чаңгыс мастер бар. «Кызыл тук» колхозта салбырда чүгле 3 дааранықчы ажылдап турар. Бо черлерге дааранылга цегин катап ажыдар, баш таарыыр, чурук тырттырар черлерни тургузар дугайында чоннуң дилеглери кайы хөй. Бир эвес бо черлерге тускай салбырларны тургузары берге болза, чонга ачы-дуза чедирериниң бажыңнарын азы комплекстиг хүлээп алыышкын пунктуларын чүге тургузуп болбазыл? Бо талазы-биле райкүүскомнуң, көдээ Советтерниң талазындан боттуг хемчеглерни алыр үези келбээн бе?

Республиканың Чонунуң амыдырал хандырылга министерствозундан комбинатка ам-даа дузалажыры негеттинип турар.

Бо бүгүден алырга, районда чоннуң амыдырал хандырылганың айтырыын чугулалап көргеш, байдалды эдер хемчеглерни алыры негеттинип турар-дыр.

В. ОЧУР-ООЛ.

Библиотеке

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ.
МАРТ
24
ПЯТНИЦА
№ 70 (8838).
Өртээ 2 кеп.

Эш Л. И. Брежнев эш В. Билякты хүлээп алган

Март 22-де СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежнев ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары эш В. Билякты хүлээп алган. В. Биляк СЭКП ТК-ның чалаанын ёзугаар Москвада чоруп турар. Эштер Л. И. Брежневтиң болгаш В. Биляктың аразынга чугааның ханызындан найыралчы байдалга эрткен беседа үезинде СЭКП-ниң болгаш ЧКП-ниң кады ажылдажылгазының айтырыгларын, а ол ышкаш ийи партияга сонуургалдыг амгы делегей байдалының чамдык айтырыгларын чугаалажып көрген.

(СЭТА).

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРИНИҢ XV СЪЕЗДИЗИНГЕ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ РАПОРТТАР

Республиканың мурнакчы бүдүрүлгелер коллективтери совет профэвилелдериниң XV съездизинге тураскааткан шалыпчы ээлчегниң үре-түңнелин, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айыткан коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр чаагай планнарын амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга киирип турар салыышкынын өөрүшкүлүг-биле илеткеп турар.

Улуг күштүг электроэнергия дамчыдар шугумнарны Тыва АССР-ге тударынга киришкен № 72 механизастаттынган колоннаның, «Межегей» совхозтуң болгаш Кызылдың тууйбу заводунуң коллективтери съездиге байыр чедирип, оон ажылының үре-түңнелдиг болурун күзевишаан, чедиишкиннерин рапорттаан:

№ 72 МЕХКОЛОННА

Тоску беш чылдың бирги чылының планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүсеткеш, Тыва АССР-ни Сибирьниң энергосистемазынга кожаарын хандырган. Пландан ажыр 100 километр хемчээлдиг черге 220 киловаттың электроэнергиязын дамчыдар шугумнарын кылган.

Съезд мурнунуң социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырган. Тудуг-монтаж ажылдарының планын 115 хуу күүсеткен. Чылдың планныг даалгазын хуусаа бетинде күүседиринге бүзурелдиг.

«МЕЖЕГЕЙ» СОВХОЗ

Тараа болгаш мал продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарының планнарын ажыр күүсеткеш, эрткен чылын 566 муң рубльдиң орулгазын алган.

Профэвилелдериниң съездизин төлептии-биле уткуур дээш бо чылдың бирги кварталында алган бедиткен хүлээлгелерин база күүсеткен.

КЫЗЫЛДЫҢ ТУУЙБУ ЗАВОДУ

Эрткен чылдың планын бир ай бүрүнгаар күүседип, планда көрдүнгенинден ажыр 50 муң рубль орулганы алган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 9,4 хуу өскен.

Заводтуң коллективи квартал планын бүгү көргүзүглер талазы-биле бо чылдың марттың 10-да күүседирин чедип алган. Ол дээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 44 хуу чедир бедиткениниң ачызы-биле чедип алдынган.

Коллектив Совет Социалистиг Республиканың Эвилелиниң бежен чылын төлептиг уткуур дээш беш чылдың ийиги чылында планны декабрь 5-те күүседип, пландан ажыр эки шынарлыг 1,5 миллион тууйбуну бээр деп хүлээлгени ап турар.

Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт

ХҮН-КӨРБЕСТЕ КЫШТАГ

Репортаж

Хүн караалың чылыы-даа аажок. Теректиг хемниң шаттар аразында машиналар допталдыр таптай базып каапкан кышкы орук биеси бир кыштагга чедирип келди. Ону Хүн-Көрбес деп адаар. Өдектиң чоок-кавызында хар карандылап эрий берген. Хой кажаазының баарында улаштыр тудкан чадагай кажаада ак чайт чаш хураганнар дола берген, дешкилешкен турлар.

Кажааның чанында — сараат сиген, оваалаңдыр топ каан чарба. Оон ап көөрге, ол хойжуда мал чеми четчири тодаргай.

Узун эвес сынныг, даштындан көөрге кижи ортузу эрте хонуп чоруур хире назылыг, частың сырыынга хүрертир додуга берген арынныг, чазык шырайлыг эр биеэ уткуштур кылаштап келди. Ону дораан-на танып кагдым. «Кара-Хаак» совхозтуң мурнакчы хойжузу Маады Торлукович Кидис-оол ол-ла болгай. Ол дээрге мал малдаарынга бажы каткан деп хөөрем чок чугаалап болур кижи. 25 чыл стажтыг!

— Мал сүрүг менди-ле тур бе?—деп, мендилешкен соонда оон айтырдым.

— Менди ийин—деп, Маады Торлукович харыылааш, өөрүшкүлүг хүлүмзүрбүшаан, уламчылады:—«Дүжүт» ажаап ап тур бис.

—А дүжүт кандыгыл? Шыырак ыйнаан, але?

— Хоомай эвес-ле.

— Чеже хой оолдааныл?

— Коданда шупту 531 баш хой бар. Амдызында ооң 300-зү төрээн. Оон 311 хураганны менди доруктуруп тур бис.

Кажаада ак чайт хураганнарның чанынга бардывыс. Олар алгы-кышкы-биле биеси үглеп, чем дилеп келдилер.

— Ыезин эмискей бергеннер-дир. Ам хойлар одардан келир четкен болгай—деп, малчын тайылбырлады.

Хураганнарның семис-шыыраа хөлчок. Чамдыктары доругуп, мырыңай доптежиктер апарган. А чамдыктары ам-даа чаш, оътка безин кирбээн.

— Боларны канчаар ажаап турар силер?

—Сакман аргазы-биле өстүрүп тур бис—деп, Маады Торлукович харыылады.—Совхозтуң дирекциязы сакманщиктерни чорудуп берген. Олар чаш хураганнар өстүрериңге дузалап турлар.

Малчын биеси бажыңынче чалады. Шайлап олура, ажыл-херек дугайында чугаавысты база-ла уламчыладывыс.

— Кыш кандыг болду?

— Берге эвес кыш деп бодаар кижи мен. Улуг соок чок, хар база чуга. Хойлар кавчанмаан-даа ийин. Семис-шыырак хойлар төрүүрге, хураганнары боткур, доругуучал болур, магалыг чүве-дир. Ховустан хорамча болбады. Ынчангаш алган хүлээлгемни чайлыг күүседир боор мен.

— Хүлээлгеңер кандыгыл?

— 100-тен 100-тү алыр-ла деп бодап турар улус бис. Дүктү хой бүрүзүнден 3 кг-дан кудулатпас. Ындыг але, кадай?

Маады Оюновна чазык хүлүмзүрүвүшаан, чугаалады:

— Ындыг-ла чүве харын. Ону канчап уттур боор.

— Сорулгавыс чиик эвес. Ону ыяап-ла чедип алыр дээш, ажылдап турар мындыг бис.

— Бурунгу хүн совхозтуң коммунистериниң хуралынга чордуң чоп. Ону чугаала-даан—деп, Маады Оюновна ашаан үзе кирди.

— Ой шынап! Парткомга болган коммунистер хуралынга чордум. Партия кежигүнүнге кандидат кижи болгай мен. Мени чиңгинезинге хүлээп алдылар. Ажыл-хожулумнуң байдалын дээш, хой-ле айтырыглар салды. Ол хуралдың шиитпирин хоорkомнуң бюрозундан бадылаан. Аңаа база четтим ышкажыл. Улам-на эки ажылдаарын хүлээндим.

— Ынчангаш берген сөзүн ээлевес болза, хоржок-ла болгай — деп, кадайы уламчылады.— Сени партияның чиңгине кежигүнүнге хүлээп ап, улуг идегелди көргүскен-дир.

— Ол кончуг улуг идегел—деп, Маады Торлукович кадайынга чөпшээрепти.— Улуг Ленин башкының тургускан намының кежигүнү болурундан бедик алдар чок. Ону мен медерен билдим. Хоорkомнуң бюрозунга база чугааладылар. Мээң моон соңгаар улам улуг күжениишкин-биле ажылдаары, Төрээн чуртка хой үлени бүдүрүп бээри күзенчиг-дир. Бо чыл база аңаа бир чыл эвес-ле болгай. Бистиң улуг Төрээн чуртувус — ССРЭ-ниң тургустунганының бежен чылының байырлалы болур-дур. Маңаа төлептиг белекти сөңневээже хоржок болгай.

Хоочун хойжунуң ажыл-херээ ындыг болду. Ооң-биле хөөрешкеш, даштыгаа үнүп келиривиске, кодан хойнуң башкылыы өдекте чаа-ла кирип тур. Сакманщиктер хураганнарны эмзирери-биле кажааже чоруптулар.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: хойжу Маады КИДИС-ООЛ (оң талазында) сакманщик Виктор БАЙЫР-ООЛ-биле чаш хураганны көрүп олурлар.
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизи

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ

Бистиң бүгү чонувус Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы мерген политиказын чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгзүнүп деткип, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр улуг планнарын боттандырар дээш эрес-шудургу ажылдап турар. Ол дугайын ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизиниң индиринден күш-ажылдың кижилери — ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның төлээлекчилери чугаалап турар.

СЭКП ТК-ның профэвилелдер съездизинге чагаазын, партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ханы утказы чайынналчак чугаазын совет кижилер улуг сеткил ханышкын-биле хүлээп алган. Чурттуң экономиказын улам хөгжүдериниң, чоннуң материалдыг чаагай чоруунуң болгаш культурлуг деңнелин бедидериниң, массаларның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле партияның тургусканы сорулгаларны амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш күжүн болгаш энергиязын харамнанмас дээрзин боттарының коллективтериниң өмүнээзинден делегаттар партияга, ленинчи ТК-га айыткап турганнар. Бистиң чуртувустуң амыдыралында алдарлыг болуушкун — ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылын социалистиг чарыштың улам бедик көдүрлүүшкүнү, чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турарлар.

Съездиниң кичээнгейиниң төвүнде — СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарының херээнге профэвилелдериниң практиктиг киржилгезиниң айтырыглары.

Социалистиг чарышты хөгжүдеринге болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге профэвилел организацияларының ролюнуң дугайын март 21-де кежээки хуралга Тудугнуң болгаш тудуг материалдарының, үлетпүр ажылчыннарының профэвилелиниң төп комитединиң даргазы **А. П. Ушаков** болгаш Запорожье областың «Днепроспецсталь» заводунда каң шуткукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Д. Ф. Галушка** саналдарынга онзалап чугаалаан.

Чоннуң материалдыг чаагай чоруун бедидер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга чиик үлетпүрнүң киирер салыышкыннарынга пөстаавы болгаш чиик үлетпүр ажылчыннарының профэвилелиниң төп комитединиң даргазы **М. Г. Долженкова** доклааган. Ажылчын бүрүзү тергиин эки шынарлыг продукция бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелерде калбарган чарыш дугайын ол чугаалаан.

Бүдүрүлгеге ажылчыннарны быжыглаарының дуржулгазын Свердлов областың «Уралмаш» каттыжышкынының чиңгине директору **Н. И. Рыжков** чугаалаан.

Азербайджанның профэвилелдериниң республика чөвү-

(Уламчызы 3-кү арында).

Апрель 15—коммунистиг субботник хүнү

НАЙЫСЫЛАЛЫВЫС КЫЗЫЛДЫ— САД-ХООРАЙ БОЛДУРААЛЫ!

1972 чылдың апрель 15-те шалыпчы коммунистиг субботникти эрттирер деп москвачыларның, ленинградчыларның кыйгырыын Ленин ордениниг Тываның найысылалы —Кызылдың ажылчы чоннары ханы-биле деткип турар. Субботникти эрттирериниң хоорай штавы тургустунган болгаш апрель 15-те ол ажылды эң-не организастыг эрттирер сорулга-биле түс-түс коллективтерниң кылза чогуур ажылдарын, техника болгаш кижи күжүн тодарадып эгелээн. Беш чыл фондузунга боттарының салыышкынын киирери-биле кызылчылар ол хүннү ленинчи ёзу-биле ажылдап, улуг көдүрлүүшкүннүг эрттиреринге белеткенип турар.

Оон аңгыда, СЭКП Кызыл хоорkомунуң бюрозунуң болгаш хоорkүүскомунуң каттышкан хуралынга «1972 чылда Кызыл хоорайны чаагайжыдарының болгаш ногаанчыдарының планын бадылаар дугайында» айтырыгны чугаалажып көргеш, тускай доктаалды хүлээп алган. Бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның кылыр ажылдарының планныг онаалгаларын аңаа бадылаан. «Хүннээректээн хоорайывысты — сад-хоорай болдураалы!» деп лозуң-биле чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга ажылын чорудар дээш Тываның сүт комбинадының, типографияның, туберкулёзка удур диспансериниң, башкы институдунуң, № 14 школаның, автосептелге заводунда комсомол организациязының патриоттуг эгелээшкинин деткээн.

Кызыл хоорайны бо чылын чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле шалыпчы айларны апрель 15-тен май 15-ке чедир, сентябрь 20-ден октябрь 20-ге чедир чорудар. «Хоорайның чаагайжыдылгазын болгаш ногаанчыдылгазын экижидер дугайында» айтырыгны хоорай Совединиң ам болур ээлчеглиг сессиязынга чугаалажып көөр болгаш ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнта алдар кылдыр ажылчы чоннарның социалистиг хүлээлгелерин аңаа бадылаар деп турар. Бо талазы-биле айтырыгны белеткээр комиссия тургустунган болгаш ажылдап эгелээн.

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюн күш-ажылга болгаш хоорай чаагайжыдылгазынга күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур дээш боттарының социалистиг хүлээлгелер ап турарының дугайында медээлер түс-түс коллективтерден редакцияга кээп турар. 1972 чылда хоорай чаагайжыдылгазының болгаш ногаанчыдылгазының талазы-биле инициатива үндүрген чамдык коллективтерниң социалистиг хүлээлгелеринде мындыг одуруглар бар:

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТУБЕРКУЛЁЗКА УДУР ДИСПАНСЕРИ. Коллектив бодунуң девискээриниң үлегерлиг санитарлыг байдалга тургузар. 130 дөс чаш хадыны, 7200 дөс чадаң ыяшты олуртур, 30000 кезек чечекти тарыыр, 130 $м^2$ девискээрни шириктелдирер, план ёзугаар коллективтиң девискээринге черни сөөртүр, үнүштерни тарыыр, эрги херимнерни солааш будуур, тумбаларны чугайлаар, эжиктерни кылыр, ногаан ыяштарны бүрүн ажаап камгалаар.

КЫЗЫЛДЫҢ БАШКЫ ИНСТИТУДУ. Хоорай чаагайжыдылгазынга башкылар, ажылчыннар, студентилер эң-не массалыы-биле киржирин шиитпирлээн.

Олар Ленин кудумчузунда болгаш Чүлдүм кудумчузундан Улуг-Хемни кежилдир тудкан көвүрүг чанынга чедир ыяштар олурткан черлерни, көвүрүг чанында сесерликти аштаар. Институттуң чанынга 10000 дөс чечекти олуртур, девискээрни, ниити чуртталга чериниң даштын арыглап аштаар. Чазын 40 дөс ыяшты, 200 дөс чадаң ыяшты, күзүн 35 дөс ыяшты, 150 дөс чадаң ыяшты олуртур. Гастелло аттыг паркты арыглаарынга идепкейлиг киржир болгаш 1 га черни аштаар. Институтту болгаш студентилерниң ниити чуртталга черин чугайлаар болгаш будуур.

ТЫВАНЫҢ СҮТ КОМБИНАДЫ. Хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле социалистиг чарышче найысылалдың ажылчы чоннарын ол коллектив кыйгырбышаан, бедиткен хүлээлгени алган.

Бо чылын 45 дөс ыяшты, 500 дөс чадаң ыяшты олуртур, заводтуң девискээринде ыяштар тараан черлерни суггарар системаны кылыр, чугайлаашкынны чорудар, мурнакчыларның аллеязын кылыр, коллективтиң девискээринге 5000 дөс чечекти олуртур. Комбинатты долгандыр херимнерни бүрүн солааш будуур, девискээрни немей асфальтылаар болгаш оон-даа ыңай.

РЕСПУБЛИКА ТИПОГРАФИЯЗЫ. Полиграфистер хоорай чаагайжыдылгазынга киржирин боттарының шалыпчы херээ деп көрген.

Бо чылын олар 25 дөс ыяшты, 2000 дөс чадаң ыяшты, 8000 чечекти олуртур, хоорайга олуртуру-биле 100 дөс ыяшты, 1000 дөс чадаң ыяшты белеткээр, коллективтиң девискээрин аштаар, чечектер, ыяштар тарылгазын чорудар, бажыңнарның мурнуу чарыын болгаш херимнерин будуур, типографияның хүлээнген участогунда олурткан ыяштарны бүрүн камгалаар болгаш ажаар.

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнта уткуштур чорудар бо чаагай ажыл-херекке идепкейлиг киржирин найысылалдың өске-даа коллективтери илергейлеп, хүлээлгелерни ап турар. Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга — бүгү-ниитиниң шалыпчы херээ.

Часкы хову ажылдарынга белеткел кандыгыл?

АЖЫЛ-ИШ ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының тараажылары тоску беш чылдың ийиги чылының часкы тарылгазын бедик агротехниктиг деңнелге, кыска хуусаада доозар дээш, белеткел ажылдарын багай эвес чорудуп турар. Салбыр шиитизи-биле 1225 гектар черге тараа культураларын тарыыр планныг. Оон иштинде суггаттыг 846 га черни суггарарынга белен кылдыр, күскү дүжүт ажаап алган соон дарый, буга-сумуннарын андазынныг тракторлар-биле тыртып белеткээн. Суггаттыг тарылга шөлдерин хандырза чогуур ийи улуг буга дөстериниң булук-дожун аштап, 340 кубометр дашты буга дөстеринде часкы үеде төп белеткээн.

Тарылга шөлүн чемишчидерри-биле 2120 тонна өдекти төгер планын күүсеткен.

Тараа культураларынга чаша чогуур үрезиннерни четчелеп, арыглаарын дооскан. Чамдык шынары куду үрезиннерни сорттуг, эки шынарлыг үрезиннерге орнаар ажылды организастаан. Амгы үеде 225 тонна кызыл-тасты, 50 тонна арбайны, 50 тонна суланы, 12 тонна чинге-тарааны складтарда түс-түзүнде уруп кадагалаан. Ам чүгле үрезиннерни хораннаар ажыл арткан.

Салбырда чер ажылының сезон үезинде ажыглаар ийи төп турлаг бар. Шагбан-Теректиң Чаңгыс-Чодураада хову турлаан часкы тарылганы ам дораан-даа эгелеп болур кылдыр дерип тургускан. Ында механизаторлар чурттаар бажыңда 13 орунну бүрүн херекселдери-биле салган, столоваяны таарымчалыг кылдыр дерээн. Чунар-бажың ажылдаарынга белен. Столоваяны, чурттаалга өрээлин, чунар-бажыңны эки шынарлыг кылдыр чугайлаан.

Салбырның часкы тарылга сезонунга ажылдаза чогуур 7 пачырбелиг, 6 беларусь тракторларын бүрүн септеп дооскан. Ол тракторларга ажылдаар механизатор кадрлар база четчир.

Бригада төвүнде ногаа өстүрер рассадаларны тургузуп, 9 кижи составтыг ажылчыннар март эгезинде-ле турум ажылдап эгелей берген. Бо хову турлаа ногаа тарыырынга таарымчалыг хөрзүннүг боорга, совхоз ногаа аймаан шупту мында тарып турар. Совхоз бо чылын 20 га картофельди, 14 га ногаа аймаан тарыыр планныг.

Салбырның механизаторлары болгаш тараажылары бо чылын тараа культураларының бир газындан 9,9 центнерни, суггаттыг черниң га бүрүзүнден 12 центнерни өстүрерин хүлээнген.

Суггатчылар Оңдар Доржу, Ховалыг Дары, Доңгак Аракчаа олар эрткен чылын суггарган 200 га черниң га бүрүзүнден 15—16 центнер дүжүттү өстүргеннер. Ам олар суггарган черниң га бүрүзүнден ортумаа-биле 15 центнер дүжүттү өстүргеш, ССРЭ-ниң 50 чыл болур оюн төлептиг уткуур деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

О. ДОРЖУ,
салбырда партия организациязының секретары.

ЧЕДИИШКИННЕР

Совет Эвилелиниң алдарлыг 50 чылын төлептиг уткуурунга сорук кирген Чөөн-Хемчиктиң бүдүрүлгелериниң ажылчыннары февральдың онаалгаларын чедиишкинниг күүсеткен. Бүдүрүлгелер үлетпүр продукциязын сайгарарының планын 106,6 хуу күүседип, ай планындан ажыр 15,3 муң рубльдиң продукциязын сайгарган.

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң Чадаана участогунуң дагжылары беш чылдың ийиги чылының ийи айларында 43 муң тонна хөмүр-дашты, ооң иштинде февральда 22,2 муң тоннаны казып, январь-февральдың планын 116,5 хуу, февральдың 116,8 хуу күүсеткен. Дус тывыжының планы ийи айларда 121,8, февральда 136,8 хуу күүсеттинген. Ынчангаш коллектив үлетпүр продукциязын сайгарарын январь-февральда планын 117,6 хуу, февральда 127,8 хуу күүсеткен. Февральда продукция сайгарар планын күүсетсе-даа, сүт заводу биле чоннуң амыдырал хандырылга комбинады продукция бүдүрериниң январь-февраль планын 67—85 хуу күүсеткен.

Район бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары квартал планын чедиишкинниг күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. **М. СЕВЕН.**

ТЕХНИКА БЕЛЕН

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозунуң Ак-Туруг салбырының механизаторлары часкы хову ажылынга кирер машина-техниканың септелгезин дооскан. Септеттинген техниканың шынарын эки деп комиссия хүлээп алган.

Септелге мастерскаязынга ажыл барык үзүктелиишкин чокка чоруп келген. 19 трактор, 9 сеялка, 14 андазын, 160 илиир болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа кожуудa херекселдерин хуусаа бетинде шалыпкын септеп белеткээн.

Часкы хову ажылынга техниканы белеткээр талазы-биле машина-трактор мастерскаязының эргелекчизи А. Неволин организакчы чорууң көргүскен. Механизаторларның ортузунга социалистиг чарышты организастап, түңнелин беш хонгаш-ла үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап-макталга киирип келген. Механизаторлар хүнде кылыр үлүүн 110—130 хуу чедир күүседип келген.

Салбырның механизаторлары септээн машина-техникаларын хынап, четпестерни дарый илереткеш, дораан-на эдип ап турарлар. Салбырның механиги Х. Дугур хыналданы кылып, септекчилерге арга-сүмени берип, бүгү техника хову ажылынга бүрүн белен турзун дээш организастыг ажылдарны чорудуп турар. С. СОТНАМ.

ӨДЕК СӨӨРТҮЛГЕЗИ

«Алдан-Маадыр» совхозтуң механизаторлары, тараажылары органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни ажыглап тургаш, элбек дүжүттү өстүрүп ап келгеннер. Амгы үеде тарылга шөлдеринче өдек сөөртүлгезин организастыг чорудуп турар.

Б. Бюрбю бригадирлаан бригада Чалбак-Шыкта тарылга шөлдеринче өдек сөөртүп турар. Бригадада 9 трактор, бир бульдозер быжыглаттынган. Шеми-Аксында сүт-бараан фермазындан өдек сөөрткен тракторлар тарылга шөлдеринче соксаал чок чоруп турар. Бульдозеристер М. Тамба, М. Тевер-оол келген тракторларны саадал чок чүдүрүп чорудуп турарлар. Чалбак-Шыкта тарылга шөлдеринде 150 тонна органиктиг чемишчидилге дүжүртүнген.

Өдек сөөртүлгезинде трактористерден О. Шолбан-оол, О. Мартаа ажыл хүнүнүң нормазын үргүлчү ажыр күүседип, механизаторлар ортузунда социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

С. НААДЫМ.

УЛАМ МАССАЛЫГ, УТКА-ШЫНАРЛЫГ БОЛДУРАР ДЭЭШ

„СОЦИАЛИЗМ ажылчы массаларга утаан-бодалдың үнелиг чүүлдерин чүгле ажыдып берген эвес, а оларны культураның ёзулуг тургузукчулары болдурган. Ооң база бир көскү херечизи болза, чоннуң бот-тывынгыр чогаадылгазының канчаар-даа аажок калбарганы болур» деп СЭКП-ниң XXIV съездизинге партия ТК-ның Отчёт илеткелинге айыткан. Бот-тывынгыр уран чүүлдү калбартырынга, чон ортузунга масса-политиктиг ажылды чорударынга партия организацияларының кол даянныр күжү — культура чырыдыышкын албан черлери болур.

Республиканың найысылалы — Кызылдың культура албан черлери коллективтерде партия болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының деткимче дузазы-биле эрткен-даа чылда база бо-даа чылда чамдык ажылдарны чоруткан.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң мурнунда чылдарда эрткилээн көрүлделери-биле холбаштыр чаа чүүлдер, солун ажылдар тыптып, оларның идейлиг утка-шынары бедип турар. База ол ышкаш талантылыг чаа-чаа күүседикчилерни, ооң организакчыларын бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери илереткен. Эрткен чылын хоорайның база республиканың бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезин эгелээриниң мурнунда баштай хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл декадазын эрттирген.

Аңаа чамдык коллективтер, ырның болгаш танцының ансамбли, агитбригадалар, аныяктарның улусчу театры киришкен. Олар чүгле хоорайның бүдүрүлгелеринге, колхоз, совхозтарынга эвес, харын республиканың чамдык районнарынга концерттерни база көргүскен. Эрткен чылдың апрель—майда хоорайның ансамбли биле культура бажыңнарының каттышкан агитбригадазы база аныяктарның улусчу театры баштай Бии-Хем районга чораан.

Олар «Саян», «Өөк» совхозтарның ажыл-ишчилери-биле база район төвүнүң чурттакчылары-биле солун ужуражылгаларны эрттирген. Ооң дараазында Каа-Хем районга концертти көргүскен. Ылангыя бо районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-ишчилери-биле ужуражылга солун болган. Ооң дараазында Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарынга чорааннар. Декаданың дургузунда ындыг янзы 32 концертти ол коллективтер көргүскен.

Хоорай декадазының ынчаар эрткени көрүлдениң, ылангыя сөөлгү түңнел кезээн эрттиреринге база республика көрүлдезинге киржиринге идигни берип, чамдык районнарда көрүлдениң белеткелинде солун чүүлдерни билип алыр арганы берген. А агитбригадалар 1971 чылда 120 ажыг концертти найысылалдың чурттакчыларынга база көдээниң ажыл-ишчилеринге бараалгаткан.

Көрүлде санында-ла аңаа киржип турар коллективтерниң, оларның киржикчилериниң саны улам көвүдеп турар. 1971 чылда эрткен бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге ниитизи-биле 3700 хире кызылчылар киришкен.

Көрүлделерге доктаамал киржип, культурлуг дыштанылганы эки организастап, чоннуң бот-тывынгыр уран чүүлге хандыкшылы дыка идепкейжээн коллективтер эвээш эвес. Оларга республика эмнелгезиниң, Кызыл садыг, № 1 АТБ, харылзаа бедлири, пассажирлер АТБ-зи болгаш өске-даа коллективтер хамааржыр.

ЭРТКЕН көрүлделерге чамдык чедиишкиннер турзалаа, бот-тывынгыр уран чүүлдү организастаар талазы-биле бисте четпестер ам-даа хөй. Хоорайның албан, бүдүрүлге черлери хөй-даа болза, бо ажыл оларда деңнели чорувайн, чамдыктары көрүлделерге киришпейн турар, а чамдык коллективтер кызыл-булуңнарлыг, улуг эвес-даа болза клубтарлыг тургаш-ла, бо ажылды организаставайн, янзы-бүрү чылдагааннар тыварын оралдажып турары четпес. Ындыгларга «Коммунтудуг» тудуг эргелели, автосептелге, пиво, сүт заводтары, Улуг-Хем ыяш ажыл-агыйы чери, № 3 АТБ болгаш өске-даа коллективтер хамааржыр.

Бо болгаш өске-даа четпестер бистиң база оларда партия, профэвилел органнарының кошкак ажылының түңнелинден, культура албан черлериниң ажылдарын ам-даа чогуур деңнелге чедир тургуспааныывыстан болуп турар. Бүгү аргаларны ажыглап тургаш, бо четпестерни дарый чайладыры бистен негеттинип турар.

Найысылалдың культура албан черлериниң ажылдакчылары — библиотекаларның, культура бажыңнарының, кинотеатрларның ажылдакчылары база тус-тузунда социалистиг хүлээлгелерни алган болгаш боттарының ажылын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин хандыр пропагандалаарынче, ССРЭ-ниң 50 чыл оюнга төлептиг белектерлиг ужуражырынче угландырып, олче улуг кичээнгейни салып турар. Бо темаларга тураскааткан кежээлерни, ылангыя найырал кежээлерин, бүдүрүлгелерниң мурнакчылары-биле ужуражылгаларны, кинофестивальдарны, делгелгелерни, литературлуг кежээлерни болгаш оон-даа өске ажылдарны чорударын перспективтиг планнарда көрген.

Культура бажыңнарының ажылдарын солун болгаш утка-шынарлыг кылдыр чорударынга идиг бээр дээш база оларга практиктиг дузаны чедирер дээш, культура бажыңнарының туруп турары хамаарышкан черлерде бүдүрүлге, албан, организация, өөредилге черлерин оларга бызыглаан.

Бо чылдың эгезинде ол бүдүрүлгелерниң удуртукчулары-биле культура ажылдакчылары кады чыглып сүмелешкеш, апрель айга чедир бүгү культура бажыңнарын шимеп-каастаар деп шиитпирлээн. Ынчангаш тууйбу заводунуң, № 3 АТБ-ниң, комплекстиг экспедицияның, «Көк-Тей» совхозтуң болгаш өске-даа коллективтерниң дузазы-биле хоорайның 3 культура бажыңын шимээр чагыгларны чурулга мастерскаязы кылып турар.

ССРЭ-НИҢ 50 чылынга тураскааткан бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезин бо чылын «Бузулбас найырал» деп девиз-биле 3 ээлчеглиг эрттирерин чарлаан. Көрүлдениң кол сорулгазы — бот-тывынгыр уран чүүлдүң деңнелин улам бедидери, ооң доктаамал ажылдаарын чедип алыры, ооң киржикчилерин көвүдедири болур.

Бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери репертуарларынга В. И. Ленинниң чогаалдарын, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, бистиң социалистиг Ада-чурттувустуң улустарының бузулбас найыралының, совет кижиниң маадырлыг күш-ажылының дугайында ырлар шүлүктер, танцылар кирер ужурлуг.

Март 25-те школалар бирги ээлчегни эгелээр. А апрель 17-де ийигизинге өөредилге черлери база ноябрьда үшкүзүнге — албан, бүдүрүлге черлери киржир. Амгы үеде көрүлдеге белеткелди, ылангыя бүдүрүлге черлеринде эгелей берген. Кызыл садыг, даараныылга комбинады, аэропорт, пассажирлер АТБ-зи, республика эмнелгези дээш өске-даа коллективтер эки программаларны тургузуп, а чамдыктары музыка херекселдерин, костюмнерни садып алыр дугайында хемчеглерни ап турар. Ооң дараазында сөөлгү түңнел көрүлде болур, аңаа бүдүрүлге, албан, организация, школалар, өөредилге черлеринден ниитизи-биле 50 ажыг коллектив киржир дээш белеткенип турар.

Оон аңгыда бо чылдың ноябрьда Кызыл хоорküскомунуң культура килдизи биле ВЛКСМ хоорkому өөредилге черлериниң аразынга «Алло, талантыларны дилеп тур бис!» деп конкурсту, а декабрьда — эң дээре уран-чечен номчукчуларның конкурузун чорудар. Оларны база-ла ССРЭ-ниң 50 чылынга тураскаадыр.

Бүгү-российның бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге белеткел база эгелээн. Ол талазы-биле тургускан оргкомитеттиң чоокта чаа эрткен хуралынга көрүлдениң графигин бадылаан. Аңаа «Тере-Хөл» колхоз, «Сукпак», «Кара-Хаак», «Көк-Тей» совхозтар база киржир. Бо көрүлдениң бирги ээлчээн апрель 23-27-де эрттирер дээш белеткенип турар. Бо ажыл-агыйларның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтеринге практиктиг дузаны көргүзери-биле оргкомитеттиң кежигүннерин болгаш тускай эртемниглерни оларга бызыглаан. Ылангыя «Тере-Хөл» колхозта бо ажылды шагда-ла эгелээн. Амгы үеде ында кудумчу концерттерни эрттирип турар.

БО ЧЫЛДЫҢ январь айдан эгелээш, хоорайның кинотеатрлары база ССРЭ-ниң 50 чылынга тураскааткан солун ажылдарны чорудуп эгелей берген. «ССРЭ — чаңгыс аай найыралдыг сырый каттышкан, нийти сорулгалыг күрүне» деп девиз-биле кинофильмнерниң тематиктиг көргүзүүшкүнүн бо чылдың эгезинде эгелээн. ССРЭ-де акы-дуңма республикаларның киностудияларының кылып үндүрген эң дээре фильмнерин кинотеатрлар калбаа-биле пропагандалап турар. Литва, Туркмен, Кыргыс, Эстон ССР-ниң фильмнериниң тематиктиг көргүзүглери хоорайның кинотеатрларынга чедиишкинниг эрткен.

Хоорайның библиотекалары эвилелдешкен республикаларның чогаалчыларының эң эки чогаалдарын пропагандалаар талазы-биле чамдык ажылды чорудуп турар, юбилейге тураскааткан делгелгелерни кылып, тематиктиг кежээлерни, чогаалдарның допчулалын кылып турар. Чижээ, Крупская аттыг библиотеканы ап көрээли. Ол ажылдың янзы-бүрү солун хевирлерин ажыглап турар. Библиотеканың ажылдакчылары пассажирлер АТБ-зи, даараныылга комбинады, орук тудуг эргелели дээш өске-даа бүдүрүлгелер-биле сырый харылзаалыг.

«Энергетик» культура бажыңының ажылдакчылары-биле кады олар бодунга хамаарышкан районунда турар бүдүрүлге черлеринге «Каң бөгүн канчаар кадып турарыл?» деп девиз-биле эстафетаны чоруткан. «Ажыл шагының бир минутазының үнези» деп темага солун аас журналын даараныылга комбинадының ажылчыннары-биле эрттирген. Черле ынчаш юбилейге холбаштыр өске-даа чамдык ажылдарны чорудуп турар.

Ынчалза-даа ол дээрге, хоорайның культура ажылдакчыларының моон соңгаар чорудар ужурлуг улуг ажылдарының чүгле эгези-дир. ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш, солун ажылдарны чорудуп болур аргалар бисте бар.

Кызылчылар «Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң 50 чыл оюнга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алгаш, ону өөренип турар. Бо чугула доктаалда тодаргай айтыышкыннарны, сүмелерни амыдыралга боттандырарда политиктиг, организакчы улуг ажылды чорудары бистен негеттинип турар.

Совет чоннуң улуг найыралының болгаш бузулбас акы-дуңмалышкы ёзузунуң байырлалынга белеткенмишаан, хоорайның культура ажылдакчылары, бүгү кызылчылар дег, чоннуң политиктиг база күш-ажылчы идепкейин улам ынай көдүрер, юбилейге төлептиг ужуражыр, социалистиг чарышты улам калбартыр дээш бүгү-ле аргаларны ажыглаар.

С. КУДАЖИ,
СЭКП хоорkомунуң ийиги секретары.

Часкы хову ажылдарынга уткуштур

ТАРЫЛГАГА БЕЛЕН ЭВЕС

Өвүр районнуң улусчу контроль комитеди, радиодамчыдылга редакциязы «Торгалыг» совхозтуң часкы тарылгага белеткелиниң талазы-биле хыналданы чоруткан.

Совхозта часкы тарылгага белеткел ажылдарын кончуг оожум темп-биле чорудуп турары, улуг четпестер бары хыналдадан илерээн. Совхозтуң дирекция чери, партия комитеди бо чугула кампания ажылынга белеткелдерни чугулага көрбейн, ийиги черге-ниң айтырыы кылдыр көрүп турары тодаргай.

Часкы хову ажылдарынга белеткелди: техника септелгезин, үрезин белеткелин, өске-даа ажылдарны баш удур ажылдап кылган график-план чокка ала-чайгаарлаашкынның агымы-биле чорудуп келген. Ол ышкаш часкы хову ажылдарын чорударының организастыг болгаш техниктиг планын, ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга чорудар политиктиг болгаш культура-массалыг ажылдарның хемчеглерин мынчага чедир ажылдап кылбаан.

Совхоз тракторлар септелгезиниң планын чүгле 32,8 хуу күүсеткен. Септезе чогуур «ДТ-75» маркалыг 8 тракторнуң 6-зын септээн деп санап турар, арткан 2 тракторнуң бирээзин септедири-биле март 9-та Чадаананың «Сельхозтехника» салбырында аппарып каан, а бирээзин кажан, каяа септээри билдинмес. Чадаананың «Сельхозтехника» салбырының септээни 2 тракторнуң мотору үрелген, совхоз боду катап септээр ужурга таварышкан. Ол тракторларны багай шынарлыг септээн дугайында буруулуг кижилерниң кырынга акт тургуспаанындан артык чарыгдал үндүрүп турар.

Совхозтуң бодунга септээн дугуйлуг беш тракторну канчаар септээнин комиссия хынап көрбээн. Тараа чажар 8 сеялканың 6-зын белен деп санап турар. Ынчалза-даа оларның бызыглаан ээриллери кошкак, чамдыктарын ушта ээрип алгаш барган. Хөй чылдыг сигеннерни чүнүң-биле чажып тарыыры билдинмес. Трактор андазыннарын шуут септевээн. Совхозта бар 120 илиирниң 70-ни тарылгага белен деп санап турар, а херек кырында септеп кылган 30 илиир бар, арткаңнары эрткен чылын ажылдап турганы тараа шөлдеринде хевээр. Сеялкалар, илиирлер кожар херекселдерни септевейн ажыглаар деп турар, ынчалза-даа оларның кандыг байдалдыын, септелге чокка ажыглап болур, болбазын кым-даа хынап көрбээн.

Үрезин белеткели дүвүреңчиг байдалда. Чаңгыс чылдыг сигеннерниң үрезинин совхоз чүгле 50 хуузун белеткеп алган, хөй чылдыг сигеннерниң болгаш картофельдиң үрезини шуут чок. Хереглеттинип турар 90 центнер кукуруза үрезининден чүгле 25 центнер бар болуп турар.

Тарылга шөлүнге 3 муң тонна өдек төгерин планнаан. Чижек-биле даап санаашкын ёзугаар алырга, муң тонна төктүнген бооп турар. Минералдыг чемишчидилгеден 5 тоннаны белеткеп алган. Органиктиг чемишчидилгени кайы шөлге, чежени төгери билдинмес болганы-биле таварышкан черинге аппарып төп турар.

Часкы хову ажылдарынга хереглеттинер кывар-чаар материалдарны сөөртүп албаан, ону сөөртүр тускай машинаны чүък машиназы кылдыр эде дерээн.

Совхозтуң тарылга шөлүнүң кол нурууву суггаттыг черлер. Ындыг турбуже кол суггарылга бугалары — Кара-Таллын, Хоолунуң буга дөстерин кылыр, дожун довурактаар ажылдарны ам-даа эгелевээн.

Механизаторларның болгаш ховунуң ажыл-ишчилериниң ажылдаарынга, культурлуг амыдырал-чурттаалгазынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кичээнгей кошкак. Хову турлагларын септеп кылбаан.

Совхозта механизатор кадрлар ийи ээлчег-биле ажылдаарынга челиишпес. Часкы хову ажылдарынга ажылдаар кижилерни шилип ап, тус-тус ажылдарга хуваап бызыглаваан.

Бо бүгү фактылар болза, нийтиниң малынга тарымал чемнерни элбедир белеткээр талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң директиваларын амыдыралга боттандырарынга таарымча чок байдалды тургузуп турар болгаш илереттинген четпестерни дарый чайладырын совхозтуң удуртукчуларындан шыңгыызы-биле негеп турар.

В. ОЧУР-ООЛ.

Дуржулга солчуушкуну

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң № 1 хойжу бригадазының төвүнге районнуң мурнакчы малчыннарының дуржулга солчуушкуну болуп эрткен.

Көдээ ажыл-агый эргелелиниң, «Тээли» совхозтуң, «Кара-Хөл», «Мурнакчы» колхозтарның төлээлери киришкен.

Олар төрээн 212 хоюндан 231 хураганны камгалап алган. Ооржак Седен-Дамбаа төрээн 200 хоюндан 235 хураганны камгалап алган. Салчак Тойбунуң, аныяк комсомолчу Шура Хертектиң кодааннарын көрген. Дуржулга солчулгазы солун бооп эрткен. Ылангыя О. Седен-Дамбааның бажыңбалгат, ажыл-амыдыралындан эгелээш, кажаа-хоразының иштики-даштыкы байдалын, мал-маганың канчаар ажаап турарын келген малчыннар сонуургаан. Малчынның бодунуң кылып алган мал суггарар бөдүүн херекселин, мал төлүн ажаап, чемгерип, зооветеринарлыг чурумну сагып турарын көргеннер. Түңнелинде «Мурнакчы» колхозтуң даргазы Хертек Чүдекеевич Кудурукпай чүве чугаалаан.

Малчыннар хөй-хөй ажыктыг сүмелерни солчуп, моон-даа ынай эртемге, практикага үндезилеттинген дуржулганы улам нептередирин дугурушкан.

К. ШӨМБҮЛ,
мал эмчизи.

Маажий Кыргыс Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң мурнакчы малчыннарының бирээзи. Ол 12 чыл дургузунда төрээн колхозунга хой малдап келген. Коммунист кадарчының коданында төрүүр 320 хой бар. Ам бо хүннерде төрээн 276 хоюндан 280 хураганны менди өстүрүп турар. М. Кыргыс ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыры-биле бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Бо чылын ол 100 хойдан 90 хураганны, бир хойдан ортумаа-биле 2,5 кг дүктү кыргып алыр, 20 тонна сигенни, 10 тонна өдекти бодунуң күжү-биле белеткеп алырын хүлээнген.

ЧУРУКТА: малчын МААЖИЙ КЫРГЫС.

С. ЧАЖИН-ООЛДУҢ фотозу.

ЧАГАА

ПАРЛАТТЫНГАН

СООНДА

«Моон соңгаар канчаарыл?»

Шак мындыг эге-биле көдээ бижикчи Д. Хажикиниң чагаазы парлаттынган. Ында эш Хажики Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозка 1970 чылдан эгелеп почтачылап ажылдаан, ол үениң дургузунда дирекция чери ону почта чедирер транспорт-биле, солун, сеткүүл сугар сумка болгаш өске-даа херек чүүлдер-биле хандырбайн турганын, адактың сөөлүнде 1972 чылдың сметазында почтачы тудары көрдүнмээн чүве дээш ону ажылдан үндүргенин хомудап бижээн.

Солунга үнген шүгүмчүлелге хамаарыштыр СЭКП Каа-Хем райкомунуң секретары Ш. Серээдарның редакцияга дыңнатканы:

Солунда айыткан четпестер бүрүнү-биле шын боор бадыткаттынган. «Совет Тыва» совхозтуң директору А. Прокудиниң дужаалын ёзугаар почтачы Д. Хажикини штат кызырылдазы-биле ажылдан хостаан.

Малчыннарның солун, сеткүүлүн хөй-нийти эгелээшкин-биле чедирер кылдыр организастаан. Чижээ, Чеди-Башта, Чиңге-Дагда, Чедер-Аксында малчыннарга суг сөөртүп турар чолаачылар К. Хомушку, М. Осуржап, А. Самбуу, Дөргүнде, Баян-Колда малчыннарга ол салбырларның зоотехниктери болгаш бригадирлери чедирип турар кылдыр дугурушкан.

Совхозта партком секретарынга, совхоз директорунга болгаш кол экономиске почтачыны бүдүрүлге саң-хөө планынга киирерин сүмелээн.

КАА-ХЕМДЕН МЕДЭЭЛЕР

«Тиилелге» колхозтуң кадарчылары хой оолдаашкынынга эки белеткенген. Клеткаларлыг чылыг кажаалар, кургаг өдек, мал чеми бар. Хойжуларның кодааннарынга оолдаашкын февральдың сөөлгү хүннеринде эгелээн.

Колхозта төрүүр 3100 ажыг хой бар. Бо хүннерге чедир 2200 хой оолдаан, хураганнар менди өзүп турар. Чамдык кодааннарда оолдаашкын адакталып турар. Кадарчы А. Баянның 460 хою төрээн. С. Каадыр-оолдуң 570 хоюндан 450 хой хураганнапкан.

Ажыл-агый ангор өшкүлерни база өстүрүп турар. Коммунист Н. Чимбиң бир кодан 490 өшкүнү малдап турар. Кадарчы чаа төрүттүнген анайлар хүлээп алырынга ыяк белеткенип алган.

Кадарчыларның культура-амыдырал хандырылгазы эки, чунар-бажыңнар бар, солун, сеткүүлдерни саадатпайн чедирип турар.

К. СРАТ-ООЛ.

«Октябрь 14 чылы» колхозта мурнакчы, бедик көргүзүглерни чедип ап турар хойжулар хөй. Кадарчы Наим Кол эрткен чылын төрүүр 100 хойдан-на 115 хураганны өстүрүп, бир хойдан 3,1 кг дүк кыргып алгаш, кадарчылар ортузунга калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болгаш, 14 хураганны шаңналга алган. Төрүүр 410 хойнуң хураганнарын бүрүн камгалап алыры, хойдан-на 3,2 кг дүк кыргыыры ооң бо чылгы хүлээлгези ол. Кадарчының коданында оолдаашкын кидин түлүк, хураганнар онча-менди доругуп турар.

А. ЧЫЛБАК-ООЛ.

АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ БОТ-ОРУЛГА-ЧАРЫЛГАЗЫ ЧҮНҮ БЕРГЕНИЛ?

Амгы үеде «Элегес» совхоз доктаамал орулгалыг ажыл-агыйларның бирээзи. Ону канчап чедип алганын тодаргай билип алыр төлээде, совхозтуң эрткен элээн каш чылдарда ажылының түңнелдерин өөренип көөрү эргежок чугула.

Маңаа дараазында дөрт чылдарның сан-түңнерин ап көрээлиңер.

чылдары	1968 г.	1969 г.	1970 г.	1971 г.
карылга (муң рубль)	264	—	—	—
орулга (муң рубль)	—	102	521	275

Бо саннардан алырга, совхозтуң саң-хөө болгаш ажыл-агый ажыл-чорудулгазының түңнелдери агаар-бойдустуң байдалдары бир дөмей таарымча чок чылдарда безин кончуг карышкак болуп турар-дыр. Тодаргайлаарга, агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок 1968 чылда совхоз 264 муң рубль карылгалыг болган, ынчаарга база-ла ол ышкаш таарымча чок агаар-бойдус байдалдыг 1971 чылда карылгалыг болур хамаан чок, харын-даа 275 муң рубль арыг орулганы алган. Бир дөмей байдалдыг бо ийи чылдың түңнелдерин анализтеп көөрү солун.

Бир дөмей агаар-бойдус байдалдыг ол чылдарда бир дөмей деңнелдиг чарыгдалдарны үндүргеш, гектар черден тарааны 1968 чылда 2,1 центнерни, 1971 чылда —7,8 центнерни алган. Чаңгыс инектен саап алган сүт ол-ла дараалашкаа-биле 1396 кг болгаш 1822 кг болган. Бир эвес чаңгыс центнер продукцияның бот-үнезин деңнеп көөр болза мындыг: 1968 чылда сүт—25 руб. 28 көп, аныяк бода малдың немелде деңзизиниң—155 руб 70 көп, а 1971 чылда сүт—21 руб 79 көп, мыйыстыг бода малдың немелде деңзизиниң—132 руб 74 көп болган.

База бир эң чугула көргүзүг—күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ап көөр болза: көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар бир кижиге онааштыр бүдүрген ниити продукция деңнештирген өртектер-биле 1968 чылда—1928 руб. а 1971 чылда—3.065 руб болган азы 59 хуу өскен. Ажылдап турар чаңгыс кижиниң чылда ортумак шалыңы 1968 чылда — 1280 руб, 1971 чылда—1348 рубль болган азы 10,5 хуу өскен. Оон аңгыда, 1971 чылда материалдыг шаңнал-мактаарының фондузунче 41.691 рубльди киирген азы ажылдап турар бир кижиге 72 рубль онаажыр.

Бо чурагайлар чүнүң дугайын чугаалап турарыл? Республиканың бүгү-ле совхозтарында ышкаш, «Элегес» совхозта черни ажыглаарының, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидериниң, малдың продуктулуун бедидериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң болгаш көдээниң ажыл-ишчилериниң амыдыралын чаагайжыдарының канчаар-даа аажок улуг курлавырлары бар дээрзин бо саннар бүзүрелдиг-биле бадыткап турар-дыр. Бо чурагайлар оон ынай база бир чугула чүүлдүң дугайын чугаалап турар. Чүл дээрге, ол улуг курлавырларны янзы-бүрү чылдарда чедир ажыглавайн, а чамдык чылдарда мырыңай шуут ажыглавайн турганы болур. Ынчангаш ажылының түңнелдери херек кырында боттуг болдунар аргалардан дыка куду болуп тургулаан.

Бүдүрүлгениң бар курлавырларын илередири болгаш ажыглаары, ажыл-агыйны удуртурунуң экономиктиг методтарын боттандырары агаар-бойдустуң байдалы көдээ ажыл-агыйга эң-не таарымча чок чылдарда безин чедиишкин чедип алырының үндезини болур.

Партияның болгаш чазактың чорудуп турары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин шиитпирлиг көдүреринче угланган хемчеглерни боттандырып тургаш, «Элегес» совхоз чыл бүрүде багай эвес түңнелдерни чедип ап келген.

Доктаамал орулгалыг чорукту болгаш совхозту ажыл-агыйның бүрүн бот-орулга-чарылгазынче шилчидерин хандырары-биле тодаргай кандыг экономиктиг хемчеглерни боттандырганыл?

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң (1969 ч) болгаш бүдүрүлгениң курлавырларын ажыглаарының база улус ажыл-агыйынга камналганың чурумун күштелдирер дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазының соонда, «Элегес» совхозка бүдүрүлгениң технологиязын болбаазырангайжыдары-биле чергелештир, ажыл-агыйны хумагалыг чорударының делгеренгей экономиктиг хемчеглерин ажылдап кылган. Оларны боттандырган чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин, күш-ажылдың база материалдарның чарыгдалын эвээжедирин, совхозтуң ажыл-ишчилериниң материалдыг сонуургалын улгаттырарын хандырган.

1970 чылда үстүнде айыткан хемчеглерни боттандырарынга үндезилээш, мал чемниң, үрезинниң, кывар-чаар материалдарның, артык кезектерниң, септелге материалдарының, ажыл төлевириниң бүдүрүлгечи эвес чарыгдалдарын узуткааш, совхоз 219 муң рубльди камнап алган.

Ажыл-агыйжы эвес чоруктарның уржуу болуп турган өске-даа хөй төтчеглекчи чоруктарны чок кылган турган. Ону бадыткаары-биле чамдык фактыларны чижекке ап көрээлиңер. Ол чүүлдерни аңаа бодаарга, шоолуг эвес кылдыр сагыңдырар. Ынчалза-даа оларны чайлаткан чорук улуг үре-түңнелге чедирген. Чижээ, тракторну ажылдадып каар, ол ажыл-даа бүдүргенде чок, аңаа-ла ажылдап хүнзээр. Эртен автомашина 8 шакта гаражтан үнер, а кежээ чүгле дүнекиниң 12 шакта гаражка ээп келир азы чолаачының бажыңының чанынга хонар. Оон аңгыда, тракторист дүштеки чем үезинде тракторунга олуруп алгаш, ховудан бажыңынга келир. Тракторга чаңгыс чоруушкун кылгаш, чаңгыс тоннадан хөй эвес сиген сөөртүп чедирер, а ону үш тоннаны сөөрткен кылдыр төлээр турган. Шак мындыг, шоолуг эскертинмес чүүлдерге хөй түңнүг акша-хөреңги хөй чарыгдаттынып турган. Ол чорукту сөөлгү чылдарда болдурбас апарган.

Чарыгдалдарны эвээжеткениниңден алдынган камналганы дараазында чүүлден тодаргай көрүп болур. Бир эвес чаңгыс гектар чымчак аңдарылгага 1968 чылда 11 килограмм дизель одалгазы чарыгдаттынган болза, 1971 чылда 10 килограмм болган. Ыя оон безин 108 тонна дизель одалгазын камнап алган. Тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын септээринге ажылдың хемчээли бир дөмей турда-ла, 1968 чылда 124 муң рубль чарыгдаан, ынчаарга септелгени ажыл-агыйжы ёзу-биле чорутканының түңнелинде, 1971 чылда ол чарыгдал 88 муң рубль болган азы 36 муң рубльди камнап алган.

Хамыктың мурнунда бүдүрүлгениң кол организакчы фактору болур ажыл төлевириниң фондузунуң чарыгдалын план-биле дүүштүрген. Ажыл төлевириниң фондузун бүдүрүлгениң бүгү адырларының аайы-биле кылган болгаш ооң чарыгдалын совхозтуң директору боду, кол тускай эртемниглер, фермалар эргелекчилери база участоктар удуртукчулары нарядтарны хынап көргеш, бадылаарының аргазы-биле шыңгыы контрольду тургускан. Шын эвес наряд кылган кижилерге чогуур кеземчени көргүзүп турар апарган.

1968 чылда ажыл төлевириниң фондузун ажыр чарыгдааны 38 муң рубль турган болза, ынчаарга 1971 чылда артык чарыгдал кылыр хамаан чок, 13 муң рубльди камнап алган.

1968 чылда бүдүрүлге планын ажыр күүсеткени дээш, немелде төлевирге база шаңналга 19.071 рубльди төлеп берген болза, а 1971 чылда бүдүрүлге планын ажыр күүсеткени, чарыгдалдарны эвээжеткени дээш, немелде төлевирге болгаш шаңналга 78.765 рубльди төлээн. Оон аңгыда, материалдыг шаңнап-мактаарының фондузундан 41.691 рубльди төлеп берген. Моон ап көөрге, бүдүрүлгениң үре-түңнелдии бедээн, камналга көвүдээн, чарыгдалдар эвээжээн тудум-на, немелде төлевирге болгаш шаңнал-макталга бээриниң түңү көвүдеп турары тодаргайдыр.

Бистиң совхозта кол фондуну ажыглаары-даа экижээн. Чижээ, 1968 чылда кол чепсек-херексел-